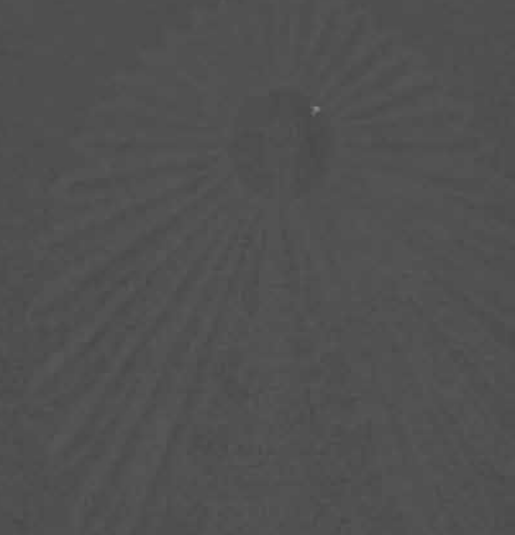

สถานภาพการศึกษาของประเพณีไทย

390.095

93

๗๓๒๑ ๙

สถานภาพการศึกษาเรื่องประเพณีไทย

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

วารสาร วิชาชีวิต

ด้ายอกันันทนาทรตากสภณไทยดักช

๙-๑๑ ๙๙๙๙

๙๙ เมษายน ๒๕๓๕

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันไทยศึกษา ฟ้าสวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๕๓๕

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าสถานภาพการศึกษาเรื่องประเทศไทย : ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนจากรองศาสตราจารย์ ดร. ประคอง นิรมานเหมินท์ ผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา ซึ่งเห็นว่าน่าจะให้ประโยชน์ในด้านที่เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตของคนไทยทุก ๆ ภาค และอาจจะทำให้เกิดการขยายขอบเขตของการศึกษาในเรื่องดังกล่าวให้กว้างขวางขึ้น นอกจากนี้ท่านจะสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ศึกษาแล้ว ผู้วิจัยได้รับกำลังใจตลอดจนคำแนะนำจากท่านมาโดยตลอด อีกทั้งยังกรุณาให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยอีกด้วย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาและเมตตาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. งามนิศ สัตย์สงวน ที่กรุณาให้ความรู้และคำแนะนำทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ซึ่งเป็นประโยชน์และเป็นส่วนช่วยให้งานค้นคว้าชิ้นนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณสถาบันไทยศึกษาที่ให้ความอนุเคราะห์และสนับสนุนในการดำเนินการ และสวดท้ายขอขอบคุณ คุณภาพร วิริยะบุศย์ และคุณทัศนีย์ ชันทอง ผู้เต็มใจช่วยเหลือในด้านการจัดพิมพ์จนสำเร็จลงด้วยดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

สถานภาพการศึกษาเรื่องประเพณีไทย : ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต เป็นการสำรวจ ผลงานที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าไว้แล้วแต่ละภาค ตั้งแต่หลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๓ เพื่อเข้ามาวิเคราะห์ สถานภาพของการศึกษาว่ามีอยู่ในระดับใดเพื่อหาแนวทางในการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับประเพณี ชีวิต อันได้แก่ ประเพณีการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย และการปลุกเรื้อนต่อไป

จากการสำรวจการศึกษาในเรื่องประเพณีเกี่ยวกับชีวิตดังกล่าวปรากฏว่า มีผู้ศึกษา ไว้แล้วเป็นจำนวน ๘๕๓ เรื่อง เป็นเรื่องเกี่ยวกับประเพณีการเกิด ๘๘ เรื่อง ประเพณีการบวช ๘๓ เรื่อง ประเพณีการแต่งงาน ๑๐๙ เรื่อง ประเพณีการตาย ๑๑๕ เรื่อง และประเพณี การปลุกเรื้อน ๕๘ เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า งานค้นคว้าในชุดประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ซึ่งเป็น ผลงานของศาสตราจารย์พระยาอนุนานราชชน เป็นงานค้นคว้าที่ละเอียดและมีผู้อ้างอิงกันมาก ส่วน ผลงานค้นคว้าของคนอื่น ๆ ส่วนใหญ่มุ่งเน้นภาพลักษณ์ของประเพณีนั้น ๆ มากกว่าการเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ให้เห็นถึงคุณค่าของตัวประเพณีอย่างชัดเจน จึงน่าจะมีการศึกษาเพื่อให้เห็นความสำคัญ ของประเพณีซึ่งมีมาแต่เดิมเหล่านี้ว่าสนองตอบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันอย่างไร เพื่อไปสู่ การปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสังคมต่อไป

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่

หน้า

๑	บทนำ	๑
๒	ประเพณี : ที่มาและความหมาย	๓
๓	การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับชีวิต	๓
	- ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด	๓
	- ประเพณีเกี่ยวกับการบวช	๒๒
	- ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน	๒๙
	- ประเพณีเกี่ยวกับการตาย	๓๘
	- ประเพณีเกี่ยวกับการปลุกเร้า	๔๘
๔	วิเคราะห์สภาพภาพการศึกษาประเพณีเกี่ยวกับชีวิต	๕๓
	สรุปและข้อเสนอแนะ	๕๗
	บรรณานุกรม	๕๙

สถิตยบัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑. ความเป็นมา

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหมายถึงประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาตามวาระเหตุการณ์ของชีวิตนับแต่เกิดจนตายซึ่งมีปรากฏในนานาประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสุภาพเรียบร้อยของคนเองและครอบครัวเป็นสำคัญ จะแตกต่างกันตรงรูปแบบ พิธีการ ตามแนวความคิดความเชื่อของคนในแต่ละสังคม ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของคนไทยก็เช่นเดียวกัน ที่มีทั้งความเหมือนและแตกต่าง ตามสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมและสังคมแต่ละภาค แต่ละท้องถิ่น และบางประเพณีก็ได้รับการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ตามสภาพการณ์จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

การที่คนเราต้องพบเจอกับประเพณีชีวิตไปจนชั่วอายุขัยของแต่ละคนนั้น ทำให้มีผู้สนใจศึกษาประเพณีเหล่านี้กันทุกภาคในประเด็นต่าง ๆ ตามความสนใจของแต่ละคน ผลงานที่ปรากฏจึงมีอยู่อย่างกระจัดกระจายในแต่ละภาค ดังนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางการศึกษาประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของคนไทย จึงควรที่จะมีการสำรวจสภาพการศึกษา เรื่องประเพณีชีวิตของคนไทย เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าและไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการทำวิจัยทางด้านนี้ต่อไป

๒. จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา

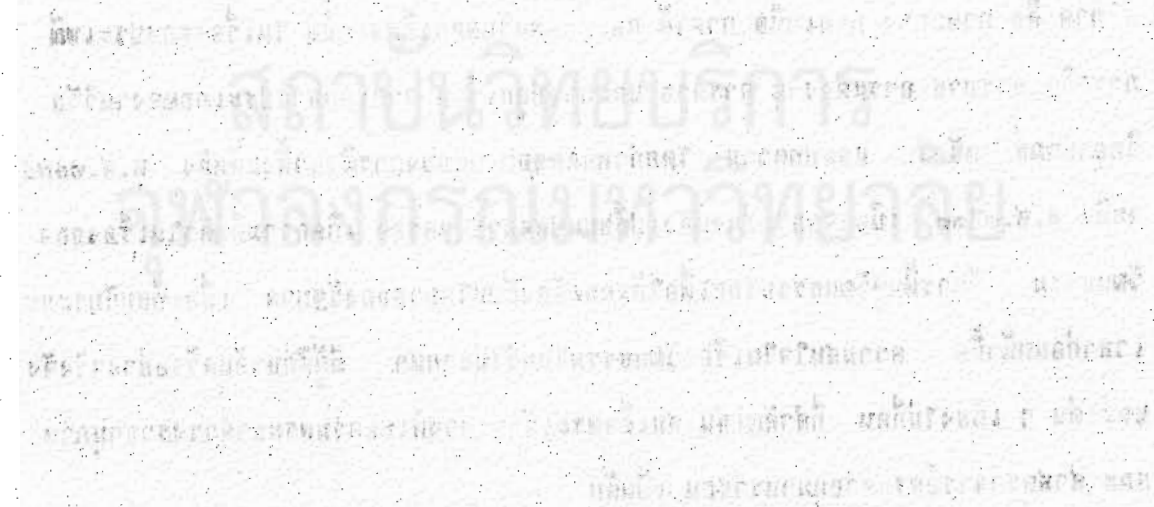
๑. สำรวจและประเมินสภาพการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับประเพณีชีวิตของคนไทย ๕ ภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในเรื่องของประเพณี การเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย และการปลุกเรื้อน จากเอกสารประเภทผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ และบทความ โดยกำหนดขอบเขตของการศึกษาดังแต่หลัง พ.ศ.๒๕๒๕ จนถึง พ.ศ.๒๕๓๓ เนื่องจากในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เกิดความตื่นตัวในเรื่องของวัฒนธรรม มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล เมื่อเทียบกับระยะเวลาก่อนหน้านั้น ความสนใจในเรื่องวัฒนธรรมไทยมีไม่มากนัก มีผู้ศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังและเด่น ๆ เพียงไม่กี่คน ที่สำคัญเช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ และ ศาสตราจารย์พระยาอนันตราชัน เป็นต้น

อนึ่ง การค้นคว้าวิจัยเรื่องนี้ ไม่ได้รวมประเพณีชีวิตที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ไว้ด้วย เนื่องจากมีผู้ศึกษาไม่มากนัก และรูปแบบของพระราชประเพณีต่าง ๆ ก็ถือเป็นแบบฉบับ และไม่มีการศึกษาวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง ดังนั้นจึงมุ่งศึกษาเฉพาะผลงานการค้นคว้าที่เกี่ยวกับประเพณีชีวิตของคนไทยโดยทั่วไปเท่านั้น

๒. ให้ข้อเสนอแนะหรือทิศทางการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีชีวิตในอนาคต

๓. วิธีการศึกษา

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าไว้แล้วในเรื่องประเพณีการเกิด การบวช การแต่งงาน การตบ และ การบดุงเรือน ของ ๔ ภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางและศูนย์เอกสารประเทศไทย สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และห้องสมุดของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นต้น โดยอาศัยแนวคิดเบื้องต้นทางด้านมานุษยวิทยาเป็นพื้นฐานทางการศึกษาและนำเสนอในรูปของการพรรณาวินิจฉัย (Analytical Description)

บทที่ ๒

ประเพณี : ทิวาและความหมาย

ในการศึกษาความหมายของประเพณี จึงให้ความเข้าใจในความหมายของ "วัฒนธรรม" เป็นอันดับแรก เนื่องจากประเพณีเป็นส่วนหนึ่งหรือของวัฒนธรรม และประเพณีจะมีลักษณะอย่างใดนั้น ก็เป็นผลสืบเนื่องจากวัฒนธรรมเช่นกัน

มีผู้ให้คำนิยามหรือความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม" ต่าง ๆ กัน เช่น Edward B Tylor ให้ความหมายว่า หมายถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ความรู้ความสามารถ และลักษณะนิสัยอื่น ๆ ซึ่งมนุษย์ได้รับมาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม (Primitive Culture : Researches Into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom, 1871 : 1) Alfred Louis Kroeber ให้ความหมายว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์มี แต่ สัตว์ชนิดอื่น ๆ ไม่มี และเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้จากผู้อื่น จากบรรพบุรุษ และจากการคิดค้นเพิ่มเติมขึ้น (Anthropology Race, Language, Culture, Psychology, Prchestory, 1948 : 253-310)

พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงษ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติคำว่า วัฒนธรรมขึ้น ใช้แทนคำว่า "Culture" ซึ่งแสดงถึงความเจริญงอกงาม (วิทยสารานุกรม ๒๕๐๕ : ๓๖๗-๓๖๘) และศาสตราจารย์พระยาอนุนานราชชน ให้ความหมายของคำว่า "วัฒนธรรม" ว่า คือวิถีชีวิตหรือดำเนินแห่งชีวิตของชุมชนหมู่หนึ่งซึ่งอยู่รวมกันในที่หนึ่งหรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ (วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย, ๒๕๐๖ : ๔)

อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิต หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้นเป็นระบบ สัญลักษณ์และเป็นที่ยอมรับและประพฤติสืบต่อกันมา แสดงออกทั้งในลักษณะของแนวความคิด และ

ระเบียนประเพณีอันเป็นแนวทางปฏิบัติ หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นค่านิยมซึ่งบุคคลในสังคมยึดถือใช้ปฏิบัติใน การดำเนินชีวิตของตนในสังคม ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมของสังคม(ค่านิยมของชาว ชนบทไทย : ค่านิยมทางวัตถุกับค่านิยมทางระเบียบประเพณี, ๒๔๖๘ : ๑๗) เมื่อคนในสังคม ยอมรับในข้อปฏิบัติ หรือยอมรับในค่านิยมของสังคมนั้นแล้ว ประเพณีจึงเกิดขึ้น

พระยาอนามานราชชนนีให้คำจำกัดความของคำว่าประเพณีว่า คือความประพฤติที่ชน หมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดิมาและสืบต่อมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติ ออกนอกแบบก็เป็นผู้ผิดประเพณี หรือผิดจารีตประเพณี(วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย : ๓๗) เช่นเดียวกับสารานุกรมสังคมศาสตร์ที่ให้ความนิยามของคำว่าประเพณีว่า ประเพณีคือแบบมาตรฐาน ของพฤติกรรม หรือกระสวนของพฤติกรรมที่สมาชิกในสังคมหนึ่งถูกบังคับให้ปฏิบัติสืบต่อกันมา (Encyclopaedia of Social Science IV., 1931 : 629) กล่าวได้ว่า ประเพณีคือแนว ปฏิบัติที่ยึดถือกันมาในสังคม โดยคนรุ่นหลังเรียนรู้จากคนรุ่นก่อน แล้วยึดถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมา อาจ มีการปรับปรุงแก้ไข แต่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ (วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, ๒๕๓๓ : ๗)

แม้ว่าจะมีผู้ให้ความหมายของคำว่าประเพณีในลักษณะต่าง ๆ แต่ในการศึกษาทางด้าน คติชนวิทยา หรือสังคมวิทยา จะนิยมให้ความหมายของคำว่าประเพณีไปทางด้านรูปธรรม คือการ แสดงออกในรูปพิธีรีตองที่สังคมกำหนดให้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา

ประเภทของประเพณี

ประเพณีอาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท (การศึกษาเรื่องประเพณีไทย, ๒๕๑๘ วัฒนธรรมเบื้องต้น, ๒๕๑๘ และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๕) คือ

จารีตประเพณี (Mores) หมายถึงประเพณีที่สังคมถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ ถ้าฝ่าฝืนถือว่า เป็นผิด เป็นชั่ว

ชนบทประเพณี (Institution) หมายถึงประเพณีที่คงขึ้นเป็นระเบียบแบบแผน หรือมีข้อ
กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นที่ยอมรับในกลุ่มชนและถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

ธรรมเนียมประเพณี (Convention) หมายถึงประเพณีที่เกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญ
แม้มีผู้ฝ่าฝืนหรือทำผิดก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ

ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตจัดอยู่ในชนบทประเพณี (Institution) คือ ประเพณีที่วาง
เป็นระเบียบแบบแผนไว้โดยตรง หรือโดยปริยาย โดยตรงคือวางเป็นระเบียบพิธีการไว้แจ้งชัด
โดยปริยายคือ รู้กันเอง และไม่ได้วางเป็นระเบียบแบบแผนไว้ โดยมีองค์ประกอบหลัก ๕ ประการ
(วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย : ๒๐-๒๑) คือ

๑. มีสถานที่ตั้งสถาบัน
๒. มีผู้เกี่ยวข้องอยู่กับสถาบัน
๓. มีผู้ปกครองดูแลเพื่อให้กิจการของสถาบันดำเนินไปด้วยดี
๔. มีระเบียบแบบแผนเป็นกฎข้อบังคับ
๕. มีระเบียบพิธีที่คงกระทำตามระเบียบที่สถาบันได้วางไว้

ดังนั้น ชนบทประเพณีจึงเป็นแบบแผนการกำหนดกิจกรรมของมนุษย์ที่คงกระทำร่วมกัน เพื่อ
ความเป็นสิริมงคลแก่ตน ครอบครัว และสังคม

ประเพณีกับความเชื่อ

ประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ส่วนใหญ่ผู้ถือปฏิบัติจะมีความหมาย และความสำคัญของ
ประเพณีนั้น ๆ แต่ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่ก็เพราะความเคยชินผสมกับความเชื่อทั้งจากศาสนาพุทธ
ศาสนาพราหมณ์ และไสยศาสตร์ เมื่อกล่าวถึงความเชื่อที่เกี่ยวกับประเพณีหรือวัฒนธรรม มักหมายถึง
ถึงความเชื่อทางศาสนา หรือความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ภูตปิศาจ จิตต์ธรรม เทียนเกี่ยวกับ
ความเชื่อไว้ว่า ความกลัวและความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อก็เป็นส่วนหนึ่ง

ที่ทำให้เกิดศาสนา (ความเชื่อ, ๒๕๒๒ : ๒) ส่วนประกอบของศาสนาและความเชื่อที่สำคัญ มี ๓ ส่วน (วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์... : ๔) คือ

๑. แนวคิด คือความเชื่อในปรมาตม์ที่ถือเป็นความจริงสุดยอดที่ไม่อาจลบล้างได้

แนวคิดนี้อาจแบ่งเป็น

๑.๑ ปรัชญาทางลัทธิศาสนา เช่น การตั้งบวชเมื่ออายุ ๒๐ ปีของชาวไทย การสังฆมณฑล การทำความดี เป็นต้น

๑.๒ ความเชื่อในภุมมวิญญาน การเวียนว่ายตายเกิด

๑.๓ ความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่นความเชื่อเรื่องขวัญ เป็นต้น

๒. พิธีกรรม คือประเพณีที่สมาชิกของสังคมยึดถือสืบเนื่องกันมา เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดข้างต้น ซึ่งในแต่ละพิธีกรรมจะมีกรรมวิธีและทบวนการต่าง ๆ กันไปในแต่ละท้องถิ่น โดยมีแนวคิดเป็นอย่างเดียวกัน

๓. ผู้ประกอบพิธีกรรม คือ ผู้ดำเนินพิธีกรรม ได้แก่ พระภิกษุ หมอผี คนทาง หมอขวัญ เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าความเชื่อทางศาสนาเป็นตัวประกอบที่สำคัญในการกำหนดวัฒนธรรมเนื่องประเพณีบางอย่าง

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหมายถึงประเพณีที่จัดทำขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต หรือช่วย บัดเป่าสิ่งที่ชั่วร้ายที่จะมาทำอันตรายแก่ชีวิต ในทางมานุษยวิทยาแบ่งประเพณีเกี่ยวกับชีวิตออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเพณีของแต่ละปัจเจกชน และประเพณีของชุมชน อาจนิยามประเพณีชีวิตของแต่ละ ปัจเจกชนได้ว่า คือ ประเพณีที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของปัจเจกชนจากสถานภาพหนึ่งไปอีกสถานภาพหนึ่ง หมายความว่าปัจเจกชนที่เป็นสมาชิกของสังคมจะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของชีวิต และมี การเปลี่ยนสถานภาพ เช่น การเกิด การแต่งงาน และการตาย เป็นต้น ส่วนประเพณีของชุมชน อาจนิยามได้ว่าหมายถึง ประเพณีที่เกี่ยวกับสวัสดิการของกลุ่ม ของชุมชน ไม่ใช่ของปัจเจกชน และมี เป้าหมายชัดเจน เช่น ประเพณีสงกรานต์ บุญบั้งไฟ วันปีใหม่ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า ประเพณี หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตนี้จะกระทำในระชงหัวเลี้ยวหัวต่อ (rites of passage) หรือช่วงแห่ง วิฤตการณ์ในชีวิตของปัจเจกบุคคล (crisis rites) (ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตเกิด-ตาย, ๒๕๐๐) กล่าวคือ ประเพณีเหล่านี้จะเกิดเมื่อเราต้องเปลี่ยนสถานภาพไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนวัย เปลี่ยนอาชีพ เปลี่ยนสถานภาพทางสังคม หรือเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม พิธีกรรมหรือประเพณีสำหรับแต่ละขั้นตอนในชีวิตที่ สำคัญ คือ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย หรือพิธีศพ และการปลูกเรือน

ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

การเกิดนับเป็นภาวะการณ์ที่สำคัญของชีวิต เนื่องจากเป็นการ เริ่มต้นและเป็น เรื่อง ของความเลื่องต่อภาระจะมีชีวิตรอดหรือไม่ ประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดจึงเป็นสิ่งที่ไม้อาจละเลยได้ ศาสตราจารย์ พระฮานูมานราชชนได้แบ่งสาเหตุที่ต้องทำพิธีเกี่ยวกับการเกิดไว้ ๓ ประการ (ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต : การเกิด, ๒๕๓๓ : ๑๕) คือ

- ๑. เพื่อป้องกันเหตุร้ายอันเกิดแก่หญิงมีครรภ์
- ๒. เพื่อให้คลอดง่าย
- ๓. เพื่อปกป้องรักษาทารกที่คลอด

เรื่องราวที่เกี่ยวกับการเกิดเริ่มต้นตั้งแต่การตั้งครรภ์ ไปจนถึงการคลอดทารก วิธีการต่าง ๆ ที่ทำกับทารกที่เพิ่งคลอด การอยู่ไฟของมารดา การทำพิธีสู่ขวัญ พิธีรับแม่ชื่อ โทนมพไฟ และการพยาบาลทารก การศึกษาในเรื่องดังกล่าวมีผู้ค้นคว้ารวบรวมไว้พอสมควรทั้งในรูปงานวิจัย หนังสือ และบทความ อาจแบ่งหัวข้อการศึกษาเป็น ๓ หัวข้อใหญ่ ดังนี้

- ๑. การศึกษาเกี่ยวกับการเกิดและการเลี้ยงดูบุตร
- ๒. การศึกษาเกี่ยวกับการทำขวัญเนื่องในการเกิด การโทนมพไฟเด็ก และการโถนจุก
- ๓. การศึกษาเกี่ยวกับการทำบุญวันเกิด และการสืบชาติ

๑. การศึกษาเกี่ยวกับการเกิดและการเลี้ยงดูบุตร

ดังกล่าวมาแล้วว่า การเกิดเป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ กิจกรรมที่ประเพณีที่เกิศจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการป้องกัน และบิดเป่าพิธีร้ายที่ถือว่าจะมารบกวนและทำอันตรายทารกและมารดา การศึกษาในเรื่องนี้ของแต่ละภาคมีดังนี้

ภาคกลาง

หลักฐานการค้นคว้าที่อาจนับว่าเก่าแก่ที่สุดเท่าที่ค้นพบว่ามีกล่าวถึงประเพณีการเกิดไว้ คือ ตำราพรหมชาติ และคัมภีร์ปรมจินดา ซึ่งบอกวิธีการฝังรก กำหนดทิศทางและสถานที่ที่จะฝังรกตามวัน เดือน ปีที่เด็กเกิด

งานเขียนของศาสตราจารย์พระสาธิตมานุราชชนน เรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด (๒๔๕๕) เป็นผลงานที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีการเกิดอย่างละเอียด และอาจกล่าวได้ว่าสมบูรณ์ โดยรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมทั้งเปรียบเทียบกันประเพณีการเกิดของชาติอื่น ๆ

นอกจากนี้แล้ว ยังมีผลงานของพระราชมารดา (อ่วม) ซึ่งเขียนเกี่ยวกับประเพณีเลี้ยงลูก และมีผู้คัดลอกตีพิมพ์ในหนังสือหลายเล่ม เช่น ในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต (๒๕๑๑) และลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ เล่ม ๑ (๒๕๑๕) เป็นต้น

จรรยา บุญโนนเต้ กล่าวถึงประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในภาคนี้หนังสือเรื่อง ประเพณีโบราณของไทย (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ๒๕๑๔) ว่า หญิงมีครรภ์ควรนึกถึงพระพุทธรูป และสร้างห้องพระไว้บูชา เพื่อโน้มน้าวจิตใจให้คิดในทางดีเป็นสิ่งมงคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติตนในระหว่างตั้งครรภ์อย่างระมัดระวัง ไม่ทำในสิ่งที่ผู้ใหญ่ห้ามอย่างเคร่งครัด เหล่านี้เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกันในทุกภาค และเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อซึ่งแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรมหรือประเพณีต่าง ๆ

การศึกษาในเรื่องประเพณีการเกิดและการเลี้ยงดูบุตรของภาคกลาง นอกจากผลงานของศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธนแล้ว ยังมีผู้ศึกษาในแนวเดียวกันอีกหลายคน เช่น ประเพณีไทยฉบับพระมหาราชครู ของอรุณดิษฐ์ วิริยะบุรณะ (๒๕๑๒) เกียรติโบราณคดีประเพณีไทย ของ ส. พลาญ์นอล (นามแฝง) (๒๕๑๒) วิทยานุกรมทางขนบธรรมเนียมประเพณีไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา-รัตนโกสินทร์ ของ ประจวบ ไขประการ (๒๕๑๓) สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิพนธ์ : ครอบครวัาศาสนา : ประเพณี ของ สุพิศรา สุภาพ (๒๕๑๐) และ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย ของ อานนท์ อากาศิรม (๒๕๑๕) เป็นต้น ผลงานการค้นคว้าเรียบเรียงเหล่านี้ มีรูปแบบการศึกษาที่เน้นในเรื่องขั้นตอนรายละเอียดของประเพณีการเกิด เริ่มตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา การบริบาลทารกตามความเชื่อต่าง ๆ ไปจนถึงการดูแลเด็ก

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเฉพาะพิธีการบางอย่างในประเพณีการเกิด เช่น การอยู่ไฟ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่อาจละเว้นได้ เสฐียรโกเศศให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต : การเกิด (๒๕๑๒) ว่า การอยู่ไฟ คือวิธีการทำให้สิ่งสกปรกในร่างกายนางหลังคลอดของมารดาออกมาให้หมด โดยใช้ไฟหรือความร้อนช่วยชำระล้าง ในบทความเรื่อง แคร่อยู่ไฟมารดา

หลังคลอดกับการชำระล้างด้วยไฟ ของ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย ใน เมืองโบราณ (๒๕๓๒) กล่าวถึง
 วิถีการอยู่ไฟของหญิงหลังคลอดประมาณ ๗-๒๘ วัน ถ้าเป็นท้องแรกจะใช้เวลานาน และต้องเลือกวัน
 ออกจากอยู่ไฟเป็นวันดี เมื่อออกจากอยู่ไฟแล้วต้องอาบน้ำมนต์ธรรมสารเพื่อความเป็นสิริมงคลจึงเป็น
 อันเสร็จพิธี การฝังรกก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีผู้ศึกษาไว้ เนื่องจากธรรมเนียมการฝังรก ทำไม่ค่อข
 เหมือนกันในแต่ละแห่ง (เกร็ดโบราณคดีประเพณีไทย, ๒๕๑๒) เช่น บางตำราว่าต้องนิมนต์พระ
 มาเจริญพระพุทธมนต์ ตั้งเครื่องพิธีพราหมณ์ ต้องนำหม้อรกมาเข้าพิธี เมื่อเสร็จพิธีแล้วจึงเอารก
 ไปฝัง แต่ในบางตำราก็ระบุวิธีการอย่างละเอียดทั้งในเรื่องทิศทางการฝังรก การกำหนดวัน เดือน
 ที่จะฝัง เป็นต้น

สำหรับการค้นคว้าวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับขบวนการเกิดเฉพาะหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง ซึ่ง
 ทำให้เห็นลักษณะของประเพณี และความเชื่อ ที่อาจเหมือนหรือไม่เหมือนกับประเพณีของสังคมรวม
 คือ การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมเมืองทุ่งซึ้ง ของ นคร พันธ์มรงค์ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 พิษณุโลก, ๒๕๓๓) ศึกษาประเพณีการเกิดของชาวบ้านตำบลทุ่งซึ้ง อำเภออุทัย จ. ทุ่งศรีภูมิ
 และเรื่อง การศึกษาเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ของ ชันญ์ วงษ์วิภาค (มหา
 วิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘) ศึกษาประเพณีการเกิดของชาวบ้านนาลาว อำเภออุทุมพร จ. ทั่ว
 ศุพรรณบุรี นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาประเพณีการเกิดของกลุ่มชนที่อาศัยในภาคกลาง เช่น ชาวรามัญ
 คำย (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๑๓ : ๕๑-๕๕)

ภาคอีสาน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีการเกิด มีความสอดคล้องกันในทุกภาค
 และเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อ การศึกษาที่แสดงความเชื่อของชาวอีสานเกี่ยวกับการเกิด เช่น
 รายงานการวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในชุมชน
 บ้านเฮล บ้านโศดา และบ้านโศลาว : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี ของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข
 และคณะ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๐) กล่าวถึงประเพณีการเกิดของชาวบ้านเฮล จังหวัด
 ศรีสะเกษว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ เช่น ห้ามคนมีครรภ์เดินผ่านที่ ๆ กำลังขี้มใหม่ เพราะ

เชื่อว่า จะยอมสละไม่ติด เมื่อคลอดแล้วหมอต้าแจะตัดสายรก แล้วฝังไว้ใต้บันได และถ่อกองไฟไว้ข้างบน เชื่อว่าจะทำให้เด็กเป็นคนรักถิ่นฐาน ไม่ทิ้งบ้านเรือน

การศึกษาในเรื่องประเพณีการเกิดของชาวอีสานส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในภาพรวมของชนวนการทั้งหมด ซึ่งมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติ เช่น ประมวลประเพณีมงคลไทยอีสาน ของ พระมหาไพศาล เขมวีสารโณ และ สมศักดิ์ จันทร์โพธิ์ศรี (๒๕๐๕) ประเพณีอีสาน ของ ไพฑูริย์ มีกุล ในศิลปวัฒนธรรมไทย (๒๕๒๐) ประเพณีโบราณไทยอีสาน ของ พระมหาปรีชา ปรีญาโณ (๒๕๒๕) และ ประเพณีมงคล พิธีมงคลไทยอีสาน ของ จ.เปรี๊ญญ (๒๕๒๖) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเฉพาะกรณี เช่น พิธีโชนกระดัง ซึ่ง สาระ สาระทศานนท์ กล่าวไว้ในบทความเรื่อง ประเพณีบางอย่างของจังหวัดเลย ใน วารสารวัฒนธรรมไทย (๒๕๒๘ : ๑๔-๒๕) มีชนวนการเช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ คือ เอาเด็กนอนบนหลังกระดัง และในกระดังที่เด็กนอน ถ้าเป็นเด็กผู้ชายจะจัดสมุดดินสอวางไว้ ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงจะจัดเข็มกับด้ายวางไว้ แต่ในประเพณีของภาคอีสานจะนำ เข็มและหนังสือใบลานแช่น้ำ แล้วนำน้ำนั้นหยอดใส่ปากเด็ก พอเกิดได้ ๓ วัน จะทำพิธีโชนกระดัง บอกกล่าวว่าเป็นลูกคนอื่นให้เอาไป ถ้าไม่มารับถือจำเป็นลูกของตัวเอง ซึ่งประเพณีนี้เชื่อมโยงกับพิธีเช็กแม่ชื้อ และพิธีรับขวัญที่จะกล่าวต่อไป

สำหรับการศึกษาที่เป็นงานวิจัย นอกจากเรื่องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเฮอ บ้านไทยดำ และบ้านไทยลาวดังกล่าวแล้ว ยังมีงานวิจัยของ สุวิทย์ มีรศาศวัต เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน กรณีบ้านโนนตะแบก (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๑๘) งานวิจัยทั้งสองเรื่องนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านในจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดชัยภูมิ ตามลำดับ ซึ่งนอกจากจะทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ แล้ว ทางด้านวัฒนธรรมยังเห็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น การเกิด ที่มีแนวความคิดความเชื่อที่ใกล้เคียงกัน

ภาคเหนือ

ประเพณีการเกิดของชาวเหนือมีความน่าสนใจ และเกี่ยวข้องกับจารีตประเพณีของชาวพื้นเมืองหรือชาวไทยฮวน โดยเฉพาะในเรื่องของพิธีสืบชาติา ประเพณีการเกิดโดยทั่วไปของชาวเหนือที่ผู้ศึกษาไว้แล้ว คือ บทความเรื่อง นันทิกจากเมืองเหนือ: ประเพณีการเกิด (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๑๑ : ๖๐-๖๒) กล่าวถึงประเพณีการเลี้ยงทารกอย่างโบราณ และประเพณีไทยภาคเหนือ (๒๕๑๒) ของ สงวน โชติสุขรัตน์ เรื่อง วัฒนธรรมไทย ของ สันม คุรุเมือง (๒๕๒๔) ประเพณีสืบสองเดือนล้านนาไทย เล่ม ๒ (๒๕๒๔) และวัฒนธรรมล้านนาไทย (๒๕๒๔) ของ มณี พยอมยงค์ โดยเฉพาะในวัฒนธรรมล้านนาไทย มณี พยอมยงค์ได้ให้ข้อวินิจฉัยเกี่ยวกับการฝังรกของชาวเหนือ ซึ่งคล้ายกันกับของอีสานที่ว่า เมื่อเด็กคลอดออกมาและตัดสายรกแล้ว จะเอารกที่ตัดแล้วใส่เกลือ ขมิ้นผง ห่อด้วยใบตอง แล้วเอาไปฝังไว้ที่ใต้บันได โดยอาจจะก่อกองไฟไว้ข้างบน หรือเอาไปหขนาดและหนามพุดราสะไว้ หรือเอาไปหขนาดห้อยตามชายคา เรือนกันพื้นนั้นว่าเพราะความเชื่อที่ว่า ผู้ที่มีลูกอ่อนนั้นขวัญอ่อน ฝังจะมารบกวน และการที่เอารกฝังใต้บันไดก็เนื่องจากสมัยที่ยังเป็นเมืองขึ้นของพม่า พม่าเกรงว่าจะมีคนมีบุญมาเกิดและก่ออิสรภาพ จึงให้เอารกของทารกฝังใต้บันไดให้คนเหยียบขี้กลงจะได้เสื่อม

นอกเหนือจากการศึกษาในลักษณะดังกล่าวแล้ว เบญจวา สอดคำเนิน ได้เขียนบทความเรื่อง ความเชื่อและบริวณคติของประชาชนทางภาคเหนือของประเทศไทย ในสังคมและวัฒนธรรมของภาคเหนือ ประเทศไทย (๒๕๒๑) กล่าวถึงอาหารของหญิงมีครรภ์ ห้ามกินของรสจัด ไม่ค่อยห้ามประเภทของอาหาร แต่นิยมให้กินน้ำมะพร้าว หญิงขณะให้นมลูกควรกินอาหาร เช่น ข้าวเหนียว ปังกับเกลือ ข้าวแคบ เนื้อหมูปิ้ง เป็นต้น ในเรื่องของอาหารนี้กล่าวไว้ในประเพณีการเกิด และประเพณีสืบสองเดือนล้านนาไทย เล่ม ๒ ด้วย

เนื่องจากภาคเหนือเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ซึ่งมีความคิดความเชื่อคล้ายกันกับชาวพื้นเมือง ในเรื่องประเพณีการเกิดก็เช่นเดียวกัน พลธิดา สัตยวิวัฒนา ให้ความเห็น

ใน ลัวะเมืองน่าน (เมืองโบราณ ฉบับพิเศษ, ๒๕๓๐) ว่า ประเพณีเกี่ยวกับการคลอด
ของชาวลัวะ เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาแต่โบราณ ทั้งยังอาจเป็นไปได้ว่าเป็นประเพณีและพิธี
กรรมแบบลัวะแท้ ๆ ซึ่งสังคมไทยเป็นฝ่ายรับเอาวัฒนธรรมลัวะมากกว่าลัวะเป็นฝ่ายรับวัฒนธรรมไทย

สำหรับชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ก็มีพิธีกรรมต่างกันไปตามความคิดความเชื่อของแต่ละ
เผ่า เช่น ในเรื่องรกภายหลังคลอด ชาวเข้าง่านำรกไปแขวนตามกิ่งไม้ ส่วนอีก้อ มูเซอ จะฝัง
ไว้ใต้ถุนบ้าน (ชาวเขาเผ่าเข่า ชาวเขาเผ่าอีก้อ ชาวเขาเผ่ามูเซอ, ๒๕๑๕) ในขณะที่ชวกัน
ชาวม้งนิยมฝังรกของทารกเพศหญิงไว้ใต้แคร่นอนของแม่ และฝังรกของทารกเพศชายไว้ที่เสา
กลางบ้านเป็นต้น (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๑๑ : ๓๗-๕๕)

ภาคใต้

เนื่องจากดินแดนทางตอนใต้ของไทยเป็นแหล่งรับอารยธรรมจากที่ต่าง ๆ ตลอดจนเป็นที่
ที่อยู่อาศัยของคนหลายศาสนาและหลายความเชื่อ โดยเฉพาะศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ดังนั้น
ประเพณีต่าง ๆ จึงมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง

แนวความคิดเกี่ยวกับการเกิดของชาวภาคใต้ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ (๒๕๒๔)
กล่าวว่า มาจากความเชื่อที่ว่ามารดาจะตั้งครรภ์ได้โดยการจัดของวิญญาน ซึ่งจะบอกเหตุให้รู้
ส่วนใหญ่จะปรากฏในรูปของดาวตก ถ้าดาวตกลงใกล้บ้านใด บ้านนั้นจะมีคนเริ่มตั้งครรภ์ และใน
บทความเรื่องประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของชาวปักษ์ใต้ ของ ปรีชา นุ่มสุข ใน วิษษา (๒๕๒๓ :
๕๑-๗๕) ก็กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องการเกิดโดยเฉพาะในเรื่องบุญวาสนาว่า ถ้าผู้เป็นแม่กินดิน
หมาความว่า ลูกที่จะเกิดมาจากที่ต่ำ เป็นต้น

การศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับประเพณีการเกิดและการเลี้ยงดูบุตร ที่เน้นในเรื่องของ
การปฏิบัติตนของหญิงมีครรภ์ เช่น วิถีไทยปักษ์ใต้ ของ ฉัตรชัย ศุภระภาคุณ์ (๒๕๒๓) สํารวจ

ประเพณีท้องถิ่นภาคใต้ ๕ จังหวัด ในเขตการศึกษา ๓ สงขลา ของ สำนักงานศึกษาธิการเขต ๓ สงขลา (๒๕๒๕) และวัฒนธรรมสาร ของ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล (๒๕๒๗) ซึ่งกล่าวถึงประเพณี การอาบน้ำเจ็ดเดือน คือ พิธีให้หญิงมีครรภ์ ๗ เดือน และมีบุตรคนแรกอาบน้ำ เป็นต้น และ เนื่องจากดินแดนภาคใต้มีชนชาวมุสลิมอาศัยอยู่จำนวนมาก มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างไป จากชาวพุทธ ในเรื่องประเพณีการเกิดก็เช่นเดียวกัน ประมุข อภัยพันธ์ ได้ศึกษาไว้ในพิธีเกี่ยว กับการเกิดของชาวไทยมุสลิมในเรื่อง เล่าจากชาวใต้ ชุดที่ ๒ (๒๕๓๑) และในเรื่อง สมบัติ ไทยมุสลิมภาคใต้ ของ ประพนธ์ เรืองณรงค์ (๒๕๒๕) จะเห็นได้ว่าประเพณีบางอย่างที่เกี่ยวกับการ เกิดของชาวมุสลิมมีความใกล้เคียงกับประเพณีของคนไทยพุทธ เช่น จะให้เด็กเกิดใหม่นอน ในภาชนะที่ปูด้วยเบาะ ถ้าเป็นเด็กชายจะวางเครื่องใช้ที่ทำด้วยเหล็ก เช่น มีดพับไว้ใต้เบาะ ถ้า เป็นเด็กหญิงจะวางเครื่องประดับทองไว้ใต้เบาะ ซึ่งก็คล้ายกับประเพณีร่อนกระดังงาของไทยใน แต่ละภาค นอกจากนี้ ประเทือง เศรีหงส์ ได้ศึกษาประเพณีการเกิดของชาวน้ำไว้ใน ชาวน้ำ (ชาวละ) ในเมืองไทย (๒๕๑๔) ด้วย

๓. การศึกษาเกี่ยวกับการทำขวัญเนื่องในการเกิด โคนหมไฟเด็ก และโคนจุก

"ขวัญ" หมายถึงสิ่งที่ไม่มีความตาย เชื่อว่ามีอยู่ในคน สัตว์ สิ่งของมาตั้งแต่เกิด ถ้า ขวัญยังอยู่กับตัวใครก็ทำให้คนนั้นอยู่เย็นเป็นสุข ไม่ไข้ ไม่ทุกข์ และไม่ตาย (การศึกษาศิลปและ ประเพณี, ๒๕๑๗) ความเชื่อในเรื่องขวัญมีอยู่ทั่วทุกภาค เพราะเป็นเรื่องของขวัญกำตังใจและ ความเป็นสิริมงคล จ. เปรียญ กล่าวถึงประเพณีทำขวัญเนื่องในการเกิดทั้งทำขวัญวันและขวัญ เดือนใน ประเพณีและพิธีมงคลของไทย (๒๕๒๑) ว่า ประเพณีทำขวัญวันเป็นการป้องกันภัยที่จะ เกิดแก่บุตรที่เกิดใหม่เมื่อคลอดได้ ๓ วัน เพราะถือว่าเด็กคลอดภายใน ๓ วัน ยังเป็นลูกผี พอวันที่ ๕ จึงเป็นลูกคน และประเพณีทำขวัญเดือนจะทำเมื่ออายุเด็กครบ ๑ เดือน เป็นการรับ ขวัญเพื่อสร้างความมั่นใจว่าเด็กรอดพ้นอันตราย

ภาคกลาง

เสฐียรโกเศศ ได้เขียนเกี่ยวกับการทำขวัญเด็กแรกเกิดไว้อย่างละเอียด รวมทั้งให้ข้อวิจารณ์ในเรื่อง พิธีผูกขวัญ ทำขวัญ ไว้ด้วย (วารสารศิลปากร, ๒๔๙๖ : ๗๐-๗๔)

การทำขวัญเด็กแรกเกิดมีความสัมพันธ์กับแม่ชื่อดังปรากฏในท้องถื่นแม่ชื่อ ซึ่งเสฐียรโกเศศกล่าวว่า การทำขวัญเกี่ยวเนื่องกับพิธีร่อนหรือโยนกระดัง ตามแนวความคิดว่าผีเป็นเจ้าของลูก เมื่อครบกำหนด ๓ วัน หลังจากการคลอด ก็จะถามพี่ว่าเอาเด็กหรือไม่ ถ้าไม่เอาจะถือว่า เป็นลูกของตัวเอง โดยเอาเด็กนอนในกระดังแล้วร่อนถามพลเป็นพิธี พี่ในที่นี้คือแม่ชื่อนั้นเอง จากนั้นจึงทำพิธีผูกขวัญ

แม่ชื่อเป็นใคร มาจากไหน และสำคัญอย่างไรนั้น เสฐียรโกเศศได้ยกโครงการแม่ชื่อจากจารึกที่วัดพระเชตุพนฯ มาอธิบายอย่างครบถ้วนรวมความว่า แม่ชื่อคือผีที่คอยรังควานตัวเด็กที่เพิ่งเกิด ด้วยเหตุนี้ พ่อแม่จึงต้องหาวิธีป้องกันเด็กจากผี ด้วยการตั้งชื่อให้มาเกลียด (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๒๕ : ๕-๑๑) และต้องมีพิธีรับแม่ชื่อภายหลังเด็กเกิดได้ ๓ วัน (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๒ : ๖๘-๗๐) อย่างไรก็ดี เติมสิริ บุญสิงห์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องแม่ชื่อว่า แม่ชื่อคือคนที่ถูกอุปโลกให้มาเป็นผู้ขอชื่อเด็ก ภายหลังการร่อนกระดังถามลูกใครให้เอาไปตามแนวความคิดดั้งเดิมว่า ผีเป็นเจ้าของลูกมาก่อน แต่ในภายหลังเป็นความเข้าใจปะปนกันว่าแม่ชื่อคือผี (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๒๗ : ๕๑-๕๗) ประเพณีการทำขวัญเด็ก จะทำอีกครั้งเมื่อเด็กมีอายุครบ ๑ เดือน ถือเป็นารับขวัญและเป็นพิธีใหญ่ โดยมักมีกรรมพินันท์กับพิธีโกนผมไฟ เพราะผมไฟต้องโกนตอนเด็กอายุ ๑ เดือนเช่นกัน

พิธีทำขวัญเดือน เป็นพิธีผสมระหว่างพุทธกับพราหมณ์ เสฐียรโกเศศกล่าวถึงการโกนผมไฟว่า โดยมากเป็นเรื่องของชาวกรุงผู้มีฐานะมั่งคั่งทำกัน และต้นตำรับวิธีการโกนผมไฟยังหาที่มาไม่ได้ อย่างไรก็ดี พิธีนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าเด็กจะรอดพ้นอันตราย

การโกนผมจะเหลื่อตรงกลางกระหม่อมไว้ ปลดปล่อยให้ยาวไว้จุก และเมื่อถึงเวลาอันควร คือ เด็กชายอายุประมาณ ๑๓ ปี เด็กหญิงอายุประมาณ ๑๐ ปี ก็จะทำพิธีโกนจุก หรือ ตัดจุกต่อไป การโกนจุกจึงเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นหนุ่มสาว

อรุณินทร์ วีระบุรณะ กล่าวถึงพิธีเนื่องในการตัดจุกอย่างละเอียด (ประเพณีไทยฉบับพระมหาราชครู, ๒๕๑๒) ว่า พิธีการโกนจุกเป็นต้นกำเนิดของพระวิฆเนศวร ปัจจุบันเป็นพิธีประจำที่โบสถ์พราหมณ์ นอกจากนี้ เอนก นาวิกมูล ได้เขียนมูลเหตุของการไว้จุก ในบทความเรื่อง จุก แกละ วิกะเบ็ส (เมืองโบราณ, ๒๕๒๒ : ๒๕-๓๕) โดยอธิบายพิธีโกนจุกของสามัญชนทั่วไป

นอกจากการทำขวัญวัน และการทำขวัญเดือนของชาวบ้านทั่วไปแล้ว เสฐียรโกเศศ ยังศึกษาการทำพิธีสมโภชเดือน ซึ่งเป็นพิธีหลวงไว้ด้วย (ประเพณีไทยเกี่ยวกับเทศกาล, ๒๕๓๐)

ภาคอีสาน

ชาวไทยอีสานเชื่อว่า ขวัญคือสิ่งที่ไม่มิตัวตน แต่มีประจำอยู่ในตัวคนตั้งแต่เกิด ถ้าขวัญอยู่กับตัวใครก็ทำให้คนนั้นอยู่เย็นเป็นสุข ไม่ไข้ ไม่ทุกข์ และไม่ตาย ดังนั้นการทำขวัญเด็กอ่อนแรกเกิดจึงเป็นเรื่องสำคัญ และการศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของชาวไทยอีสานจึงมีเรื่องของการทำขวัญเด็กอยู่ด้วย เช่น ประมวลประเพณีมงคลไทยอีสาน ของ พระมหาไพศาล เขมวิสาโล และสมศักดิ์ จันทวิสิทธิ์ (๒๕๑๕) งานวิจัยของ ขุนทอง ศรีประจักษ์ เรื่องประเพณีเกี่ยวกับชีวิตบ้านหนองลมพุก ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดอุดรธานี (๒๕๑๔) และประเพณีโบราณไทยอีสาน ของ พระมหาปรีชา ปรีชญานิต (๒๕๑๕) เป็นต้น

ในเรื่องการบาศรีสูตรขวัญ ของ มนัส สุขสาธ (๒๕๑๖) กล่าวถึงความจำเป็นของการทำพิธีบาศรีสูตรขวัญ ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยอีสาน ถือว่าทำพิธีนี้แล้วจะเป็น

มงคลตลอดชีวิต การสูตรวัญจะทำในคราวแม่ออกกรรมหรือภายหลังการอุปัชฌาย์ และสูตรวัญ
 เด็กน้อย เป็นต้น จากการวิเคราะห์บทสูตรวัญจังหวัดเลย ของ ชำคริต อินทราราม (๒๕๓๖)
 พบว่า ชาวจังหวัดเลยมีความเชื่อในเรื่องการยกลูกให้ผี การที่ผู้จะเอาไปเลี้ยงได้ก็ต้อง
 แปรสภาพจากสิ่งมีชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต อันเป็นผลให้เด็กตาย ดังนั้น เด็กเกิดใหม่จึงต้องมีการสู
 ษัญ และบอกให้ผีมาเอาไป ถ้าไม่เอาไปพันวันนี้ต้องถือเป็นคนคน แนวคิดนี้สอดคล้องกับความ
 คิดความเชื่อในเรื่องแม่ชื้อ และการร่อนกระดังของภาคกลาง (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๑๘ :
 ๑๙-๒๔)

สำหรับการโกนผมไฟ และการโกนจุกนั้นใน ของดีโคราช ของ สำนักงานคณะกรรมการ
 การวัฒนธรรมแห่งชาติ (๒๕๑๘) กล่าวว่า เป็นไปด้วยวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ใหญ่ที่เคารพและ
 ญาติมารวมกัน และยังเป็นการรวมทนต์ให้แก่เด็กด้วย เนื่องจากการโกนจุก โกนผมไฟ เป็นพิธี
 พราหมณ์ ดังนั้น จึงไม่ใช่ความนิยมของคนอีสานโดยทั่วไป

ภาคเหนือ

การศึกษาเรื่องการทำขวัญเนื่องในการเกิด การโกนผมไฟ และการโกนจุกของ
 ภาคเหนือเท่าที่สำรวจ ยังไม่พบว่ามีการศึกษากันมาก การศึกษาส่วนใหญ่เน้นในเรื่องขบวนการ
 การเกิด หรือประเพณีการคลอดลูก และการสืบชาติ อย่างไรก็ตามในการศึกษาเกี่ยวกับ
 กับชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของประเทศ ก็มีการกล่าวถึงการโกนผมไฟเด็กเมื่ออายุ
 ได้ ๑ เดือนด้วย (ชาวเขาเผ่าเฮ้า, ๒๕๑๘)

ภาคใต้

ชาวไทยภาคใต้ให้ความสำคัญกับการทำขวัญเด็ก และเรื่องแม่ชื้อ เช่น การศึกษา
 ประเพณีการทำขวัญเด็กชาวปักษ์ใต้ ของ ปราณี สวัสดิ์แก้ว ใน ศึกษาศาสตร์ (๒๕๑๓)

กล่าวถึงพิธีเชิญแม่ชื้อ และจุดมุงหมายของการทำขวัญเพื่อให้เด็กอายุขึ้น การเชิญแม่ชื้อในเรื่อง พิธีกรรมต่าง ๆ ในนครศรีธรรมราชที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ ของ สุวิทย์ ทองศรีเกิด (๒๕๒๓) เป็นต้น นอกจากนี้ ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ (๒๕๔๔) เล่ม ๑ และในบทความเรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของชาวปักษ์ใต้ ในชีวิตไทยปักษ์ใต้ ชุดที่ ๔ (๒๕๒๓) โดย ปรีชา นุ่นสุช ได้กล่าวถึงพิธีเปิดปากเด็ก ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งของพิธีเชิญแม่ชื้อและรับขวัญเด็ก

สำหรับพิธีโกนผมไฟ และโกนจุกนั้น ปรีชา นุ่นสุช กล่าวไว้ในประเพณีพื้นบ้าน ตำบลนาสาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช (๒๕๑๗) ว่า พิธีโกนผมไฟจะทำภายหลังเด็กเกิดได้ ๓ วัน จากนั้นจะให้ไว้จุก พออายุได้ ๑๒-๑๕ ปี ก็จะทำพิธีโกนจุก เช่นเดียวกับในบทความเรื่อง กิระดังได้ขึ้นมา พิธีโกนจุกเด็กหญิงชาวปักษ์ใต้ ของ โสภรต์มี ในวารสารวัฒนธรรมไทย (๒๕๐ : ๑๔-๒๐) ที่กล่าวถึงพิธีโกนจุกของเด็กผู้หญิง ซึ่งจะทำพิธีนี้เมื่ออายุได้ ๑๓-๑๕ ปี โดยจะไปตัดที่วัด แล้วโกนผมนั่งชามห่มขาวรับศีล ๘ หรือบวชชี ๓-๗ วัน แล้วสึกเป็นอันเสร็จ พิธีโกนจุก อย่างไรก็ตามนี้ ประเพณีนี้เกือบสูญหาย เนื่องจากความนิยมในการไว้จุกมีน้อยลง

สำหรับการศึกษาประเพณีการเกิดของชนกลุ่มน้อยที่อาศัยทางภาคใต้พบว่า มีการศึกษาในเรื่องพิธีการไว้จุกและการโกนจุกของชาวลาวโซ่ง หรือไทยทรงดำ ในจังหวัดเพชรบุรี ของ พ. สีนุเสถ์ ใน วารสารวัฒนธรรมไทย (๒๕๐๑ : ๕๐-๕๕)

นอกจากชาวไทยภาคใต้ที่นับถือศาสนาพุทธจะมีพิธีโกนผมไฟแล้ว ชาวมุสลิมก็มีพิธีโกนผมไฟด้วยเช่นกัน โดยจะทำพิธีระหว่าง ๗ วันหลังคลอด ผู้ทำพิธีคือ โต๊ะอิหม่าม ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนา (สมมติไทยมุสลิมภาคใต้, ๒๕๒๔)

๓. การศึกษาเกี่ยวกับการทำบุญวันเกิดและการสืบชะตา

การทำบุญวันเกิดและการสืบชะตา ต่างมีจุดมุ่งหมายใหญ่อันเดียวกันคือ เพื่อให้เกิด

ความสุขและอายุยืน การศึกษาเรื่องประเพณีทำบุญวันเกิดเท่าที่สำรวจพบว่า ภาคเหนือมีการศึกษากันมากเช่นเดียวกับภาคกลาง สำหรับภาคอีสานการศึกษาในเรื่องนี้ยังมีน้อย ในขณะที่ภาคใต้ยังไม่พบว่ามีการศึกษาเรื่องนี้

ภาคกลาง

ชนา สารภี กล่าวถึงความเป็นมาของประเพณีทำบุญวันเกิดโดยความเรื่อง ประเพณีทำบุญวันเกิด (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๔๖๔ : ๓๕-๕๕) เช่นเดียวกับ ส. พลายน้อย ที่กล่าวถึงในหนังสือเรื่อง ประเพณีทำบุญวันเกิด (๒๕๒) ว่า เริ่มมีขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗ ด้วยพระองค์ทรงเห็นว่าการที่คนเรามีอายุครบ ๑ รอบมาได้ เป็นเรื่องที่น่ายินดี และควรบำเพ็ญกุศลในวาระนั้น การทำบุญวันเกิดจึงเป็นพิธีที่เกิดขึ้นในวังก่อน จากนั้นจึงแพร่หลายมายังชาวบ้านทั่วไป

การทำบุญวันเกิดมักนิยมทำเมื่ออายุได้ ๒๕ ปี ๕๐ ปี หรือ ๖๐ ปี เพื่อถวายเป็นอุทิศถวายการศึกษาในเรื่องนี้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของพิธีการที่นิยมปฏิบัติโดยทั่วไป (ประเพณีทำบุญ, ๒๕๐๘) เช่น ตำราพิธีมงคลไทย ของ พิเศษบุรี ปัญจันทร์สิงห์ (๒๕๑๒) พิธีชีวิต ของ พระเทพสุเมธาจารย์ (๒๕๑๓) คู่มือประเพณีไทย ของ กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ (๒๕๒๕) เป็นต้น

ภาคเหนือ

มณี พยอมยงค์ ให้ความหมายของพิธีสืบชะตาซึ่งเป็นประเพณีของชาวพื้นบ้านล้านนา ในวัฒนธรรมล้านนาไทย (๒๕๒๔) ว่า เป็นพิธีมงคลสืบอายุให้เจริญยืนยาว มีความสุข ทำในหลายโอกาส เช่น วันเกิด ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน เจ็บป่วย หรือ เมื่อหมดทุกข์ทำนายว่าจะเคราะห์ร้าย นอกจากนี้ สุวีริศน์ สีสงคผล ยังได้แบ่งประเภทของประเพณีสืบชะตาเป็น ๓ แบบ คือ สืบชะตาเมือง กับสืบชะตาบุคคล โดยรับแนวความคิดจากพราหมณ์ แต่ผู้ประกอบพิธีคือสงฆ์ (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๒๗ : ๕๐-๕๕)

การศึกษาในเรื่องประเพณีสืบชาติตามที่ เป็นบทความ หนังสือ และวิทยานิพนธ์ ที่เป็น บทความ เช่น พิธีสืบชาติ ของ สงวน สุโขทัยรัตน์ (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๐ : ๔๔-๕๐) และหนังสือ เรื่อง วัฒนธรรมไทย ของ สันน คุรุฑเมือง (๒๕๒๔) ที่เป็นวิทยานิพนธ์ เช่น เรื่อง สืบชาติ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖) ของ นิตยา จันทภาสกร ซึ่งศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สืบชาติที่ไม่ปรากฏยุคสมัย โดยนำความรู้ทางด้านอักษร วิทยา มาใช้ในการวิเคราะห์ นอกจากนี้ ยังศึกษาความมุ่งหมาย ประเภทของการสืบชาติ การ ดำเนินพิธีกรรม สถานที่ บุคคลที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น นอกจากนี้ ก็มีวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษา เบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่-พะเยา ของ พงศพร เกษสำลี (จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘) ซึ่งกล่าวถึงความเป็นมาของประเพณีนี้เป็นสังเขป

ภาคอีสาน

แม้ว่าจากการสำรวจพบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับการทำบุญวันเกิด หรือการสืบชาติของ ชาวไทยอีสานมีจำนวนน้อย คือมีการกล่าวถึงในงานค้นคว้าภาคนิพนธ์ประกอบการศึกษาเรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต บ้านหนองชุมพุก ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดอุดรธานี ของ พูนทอง ศรีประจง (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๑๙) แต่จากการศึกษาใน เรื่องของ "ขวัญ" ซึ่งเป็นความเชื่อที่เก่าแก่ที่สุด และการสู่ขวัญทำได้ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งคน สัตว์ บ้านเรือน ฮานพาหนะ การศึกษาเรื่องขวัญของชาวอีสาน จึงน่าจะเป็นการศึกษาที่ให้ความหมายเช่นเดียวกับการสืบชาติของชาวล้านนา ซึ่งต่างก็มีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนาพราหมณ์ ด้วยเช่นกัน การศึกษาในแนวนี้นั้น เช่น ประเพณีสู่ขวัญก่อน ของ พระอธิธานุวัตร เขมจารี ใน คติความเชื่อของชาวอีสาน (วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ, ๒๕๒๔) เป็นพิธีเรียกขวัญให้แก่คน ป่วยไข้ ให้มีกำลังใจ และหายจากโรคภัยไข้เจ็บ นอกจากนี้มีภาคนิพนธ์ เช่น พิธีบาศศรีสู่ขวัญ ของ บังอร ศรีสุวรรณ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๒) บาศศรีสู่ขวัญ ของ นวลจันทร์ อดิศณาพร (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๓) และพิธีบาศศรีสู่ขวัญ (อีสาน) ของ สุวารีย์ รอดอภัย (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๘) เป็นต้น

จากการสำรวจการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับประเพณีการเกิด อาจกล่าวได้ว่า การศึกษา
ประเพณีการเกิดของภาคกลางมีจำนวนมากกว่าการศึกษาในเรื่องเดียวกันของภาคอื่น ๆ ดังแสดงใน
ตารางที่ ๑ ดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการเกิด
แบ่งตามประเภทของผลงาน

ภาค	ประเภทของผลงาน			รวม
	หนังสือ	วิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ภาคนิพนธ์	บทความ	
กลาง	๒	๕	๑๓	๑๙
อีสาน	๑	๓	๑	๑๕
เหนือ	๑	๓	๕	๑๓
ใต้	๑๑	-	๒	๑๓
รวม	๑๕	๑๑	๒๑	๔๗

การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการบวช

เป็นประเพณีไทยแต่โบราณที่นิยมให้ชายที่มีอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์บวชเป็นพระภิกษุ เพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นคนสุก คือคนที่ได้รับการอบรมมาดีแล้ว รู้จักบาปบุญคุณโทษ และเป็นลูกพระศาสนา แต่ถ้าชายใดไม่ได้บวชเรียน ถือกันว่าไม่ใช่ลูกพระศาสนาตราบยังเป็นคิบบอยู่ ไม่มีใครเขานับหน้าถือตา แม้จะไปขอลูกสาวใคร เขาก็รังเกียจไม่อาจยกให้ (ประเพณีต่าง ๆ ของไทย, ๒๕๒๔) ดังนั้น การบวชจึงเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน การศึกษาเรื่องการบวชของแต่ละภาคมีดังนี้

ภาคกลาง

การศึกษาในเรื่องพิธีการของการบวช ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาสาเหตุของการบวช พิธีบวช ระเบียบการลาสิกขา คุณสมบัติของผู้จะบวช ในประเพณีและพิธีมงคลของไทย ของ จ. เป็รียศ (๒๕๒๒) กล่าวว่า การบวชเป็นสามเณรนิยมทำเมื่อเด็กโกนจุกแล้ว โดยพ่อแม่จะนำเด็กมาฝากกับพระให้ เรียนรัฐชนบทธรรมเนียมและท่องจำคำบรรพชา ก่อนจะถึงเวลาบวช ชาวภาคกลางให้ความสำคัญกับการบวชพระหรือบวชขนาดมากกว่าการบวชเณร ดังนั้น พิธีการบวชสามเณรจึงไม่เป็นพิธีเอิกเกริกเหมือนการบวชขนาด ซึ่งจัดเป็นพิธีมหีฬาร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงเขียนเกี่ยวกับประเพณีการบวชขนาดไว้อย่างละเอียดใน ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ (๒๕๐๕) อธิบายวิธีบวชตั้งแต่ครั้งพุทธกาล คือการบวชแบบเอธิภิกษุอุปสัมปทา การบวชด้วยการรับสารภคณ์และการบวชแบบภคิตัจจุตถกรรม เช่นเดียวกับที่เสฐียรโกเศศบรรยายไว้ใน ประเพณีต่าง ๆ ของไทย (๒๕๒๔)

เสงี่ยม คุมพาวาส กล่าวถึงกาการแห่นาคใน วารสารวัฒนธรรมไทย (๒๕๐๕ : ๑๕-๒๐) ว่า การแห่นาคสมัยก่อนจะทำกันทั้งวัน โดยให้ นาคขี่ช้าง มีม้านำขบวน มีการละเล่นร่วมขบวน เช่น กลองยาว แตรวง พอดกเฮ็นก็กลับมาที่บ้านนาค และทำขวัญ มีหมอลำขวัญหลายคน ตอนเข้า

มีกระบวนน่านาคไปวัด โดยชี้มาไป การแห่ในลักษณะนี้ส่วนมากจะเป็นที่นิยมในภาคกลาง แต่ในปัจจุบันไม่ค่อยทำกันแล้ว

ในเรื่องประเพณีการทำขวัญภาค ซึ่งเป็นเรื่องของความเชื่อที่สอดคล้องกันในทุกภาค ด้วยความเชื่อว่าทุกคนมีขวัญไว้รักษาตัว การทำขวัญภาคจึงทำเพื่อให้เกิดมงคลแก่ภาค (ประเพณีทำบุญเนื่องในพระพุทธศาสนา, ๒๕๐๘) ดังนั้นการบวชโดยทั่วไปจึงต้องมีการทำขวัญภาคอยู่ด้วย

นอกจากจะมีการศึกษาเกี่ยวกับพิธีการบวช คุณสมบัติของผู้บวช ภารกิจของผู้ที่จะบวชแล้ว วิถี พิณต้นเงิน ได้กล่าวถึงประเภทของการบวชว่ามี ๘ ประเภท คือ บวชตามประเพณี บวชหนี้สงฆ์ บวชผลาญข้าวสุก และบวชสนุกตามเพื่อน (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๐๕ : ๔๘-๕๓) แต่เหตุผลที่แท้จริงของการบวชนั้นเพื่อแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดาผู้มีพระคุณ และเพื่อสืบพระศาสนา ซึ่งผลที่ได้คือความอ้อมเอมเปรมใจในผลบุญที่ตนได้รับ ในระยะปี ๒๕๒๕ มีบทความที่เกี่ยวกับการบวชทั้งแบบธรรมดาทั่ว ๆ ไป กับแบบนาคหลวง ในวารสารวัฒนธรรมไทย ก่อนข้างมาก ส่วนใหญ่นี้อาจจะเป็นวิธีการอุปสมบท คุณสมบัติของผู้บวช ข้อเสนอแนะในการบวช และในส่วนของการอุปสมบทนาคหลวง จะเป็นความเป็นมาและหลักปฏิบัติในการบวช

ภาคอีสาน

แนวความคิดในการบวชของชาวไทยภาคอีสานก็เช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ ที่ถือเป็นความจำเป็นของผู้ชายที่ต้องบวชเมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปี จึงจะเรียกว่าคนสุก วิธีการบวชของชาวภาคอีสานมีความคล้ายคลึงกับวิธีการบวชโดยทั่ว ๆ ไป แต่ที่ให้ความสำคัญเป็นพิเศษ คือเรื่องทำขวัญภาค เนื่องจากในวิถีชีวิตของชาวภาคอีสานมักมีการสู่ขวัญอยู่เสมอ เพื่อเรียกพลังทางจิต (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๐๕ : ๕๘-๕๙) และการสู่ขวัญภาคก็เป็นหนึ่งในการสู่ขวัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีชีวิตของชาวอีสาน

การศึกษาเกี่ยวกับพิธีการบวชของชาวอีสาน นอกเหนือจากหนังสือที่มีผู้เขียนไว้หลายเล่มแล้ว เช่น ประเพณีไทยและเรื่องน่ารู้ ของ สัมพงษ์ เกียรติกรเพชร (๒๕๐๘) ซึ่งกล่าวถึงประเพณีการบวชของจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดกาฬสินธุ์ ประเพณีอีสาน ของ ไพฑูริย์ มิกุล (๒๕๒๐) และ ประเพณีมงคล พิธีมงคลไทยอีสาน ของ จ. เปรี๊ยะ (๒๕๒๖) เป็นต้นนั้น ยังมีการศึกษาค้นคว้าในลักษณะของงานวิจัยด้วย คือ การศึกษาประเพณีและความเชื่อของชาวภูไทสะเงะ ของ นันทวัฒน์ บัญญาจวิวัฒน์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๗) กล่าวถึงการบวชขนาดของชาวภูไทสะเงะในจังหวัดสกลนคร งานวิจัยของ จุฑา บุญในดี และชนทอง ศรีประจาง และ โครงการศึกษาสภาพและปัญหาสังคมชนบทไทย : กรณีศึกษา ตำบลอ่างศิลา อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗) เป็นต้น งานค้นคว้าวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาวิถีชีวิตของคนอีสานในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยศึกษาวิถีการบวชของกลุ่มคนเหล่านั้นด้วย

สำหรับการศึกษาในเรื่อง ส่วขวัญขนาดของชาวอีสาน ส่วนใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในเรื่องการบายศรีสู่ขวัญ เช่น ภาคนิพนธ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ในช่วงปี ๒๕๒๒ ถึง ๒๕๒๘ มีการศึกษาในหัวข้อพิธีบายศรีสู่ขวัญ กล่าวถึงความหมายของการบายศรี และจุดมุ่งหมายของพิธีนี้ ซึ่งรวมการบวชด้วย เช่นเดียวกับงานวิจัยเรื่ององค์ประกอบในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็ด ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ของ สุกัญญา ภัทราชัย และคณะ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๔) กล่าวถึงการสูตรขวัญขนาดในพิธีบรรพชาอุปสมบท เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้ชายให้รู้ภาระและรู้จักบุญคุณของพ่อแม่

ภาคเหนือ

ประเพณีการบวชของชาวภาคเหนือ จะให้ความสำคัญกับการบวชเฉพาะมากกว่าการบวชพระ โดยเรียกว่า ประเพณีบวชลูกแก้ว มณี หอมมงคล กล่าวถึงการบรรพชาอุปสมบทของชาวล้านนา ใน ประเพณีสิบสองเดือน ล้านนาไทย เล่ม ๒ (๒๕๒๔) ว่ามีชื่อเรียกไปตามแต่ละท้องถิ่น ดังนี้

ปอขน้อย คือ งานขนาดเล็ก จัดเฉพาะญาติมิตร

ปอขบวช คือ บรรพชาสามเณร

ปอขเป็กข์ คือ อุปสมบทพระภิกษุ มาจากคำท้ายของอุปสัมปทาเปกขะ

ปอขลูกแก้ว คือ งานบวชที่มีการแห่ลูกแก้ว หรือแห่นาค

ปอขสร้างล่อง คือ ประเพณีปอขบวชสามเณรของชาวไทยใหญ่

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการเตรียมบวชโคขละเอี้ยดทุกชั้นตอนด้วย

การจัดงานปอขบวช จะจัด ๒ วัน วันแรกเรียกวันดา คือวันสักคิบ วันที่สองคือวันบวช จะมีการแห่ลูกแก้วหรือแห่นาค การบวชลูกแก้วนี้ทางเหนือนิยมบวชอายุ ๑๒-๑๔ ปี (ประเพณีไทยต่าง ๆ, ม.ป.ป.)

การศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการบวชของภาคเหนือมีทั้งที่เป็นหนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัย ซึ่งนอกจากจะเป็นการศึกษาประเพณีการบวชของชาวเหนือโดยทั่วไปแล้ว ยังมีการศึกษาประเพณีการบวชของชาวไทยใหญ่หรือที่เรียกว่า "ปอขสร้างล่อง" โดยเฉพาะที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งรักษาประเพณีนี้อยู่จนถึงปัจจุบัน การศึกษาเกี่ยวกับ "ปอขสร้างล่อง" ส่วนใหญ่เป็นบทความในวารสารวัฒนธรรมไทย เช่น เรื่อง "ปอขสร้างล่อง" (๒๕๒ : ๕๗-๖๕) ของ สมยศ สิงห์คำ "สร้างล่อง" ของ โกศล ศรีมันต์ (๒๕๓๒ : ๖๔-๗๓) และปอขสร้างล่องของคนไตที่แม่ฮ่องสอน (สารคดี, ๒๕๓๔ : ๑-๒๐, ๔๐-๔๓) ของ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย สารการศึกษากล่าวถึงการบวชของคนไทยใหญ่ว่ามี ๒ แบบ คือ สร้างล่องกับข่ามคิบ ข่ามคิบ คือ การบวชอย่างไม่มีพิธีรีตอง และพิธีปอขสร้างล่องเพิ่งมีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นิยมจัดในเดือนมีนาคม ถึง พฤษภาคมของทุกปี ปกติจัด ๓ วัน คือ วันแรกเป็นวันรับสร้างล่อง วันที่สองเป็นวันแห่เครื่องไทยทาน และวันที่สามเป็นวันบวช และถวายเครื่องไทยทาน

นอกจากแม่ฮ่องสอนแล้ว ยังมีการศึกษาประเพณีการบวชของชาวจังหวัดอุตรดิตถ์ (วัฒนธรรมพื้นบ้านเมืองทุ่งยั้ง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๒๒) ของชาวจังหวัด

เพชรบูรณ์ (ประเพณีการบวชนาคน้ำนางิ้ว จังหวัดเพชรบูรณ์ วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์, ๒๕๑๘) ของ
ชาวจังหวัดนครสวรรค์ (วัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๒๔) และ
ของชาวจังหวัดสุโขทัย (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๓๐ : ๑๐-๑๑).

การศึกษาในเรื่องประเพณีเกี่ยวกับการบวช นอกจากจะเป็นการบวชของถิ่นต่าง ๆ
แล้ว ยังมีการศึกษาประเพณีการบวชของชาวเขาเผ่าเขา ซึ่งสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการ
ปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ (๒๕๑๔) ได้รวบรวมไว้ว่า ประเพณีการบวชของชาวเขาเกิดขึ้น
จากความเชื่อว่าเป็นการสร้างบุญให้แก่บรรพบุรุษและตนเอง การบวชของชาวเขามี ๒ แบบ คือ
บวชกิ่งตั้ง หรือ บวชน้อย ใช้เวลา ๒-๓ วัน ผู้บวชมีอายุ ๑๒ ปีขึ้นไป และการบวชแบบโต้ยไซ
หรือ บวชใหญ่ ใช้เวลา ๗ วัน ผู้บวชต้องเคยผ่านการบวชน้อยมาก่อน และต้องมีอายุครบ ๓๐ ปี
ผู้ทำพิธีคือหม่อมมี อาจกล่าวได้ว่า ประเพณีการบวชของชาวเขาค้นคว้าคลึงกับของภาคกลางที่ต้อง
บวชเขาก่อนแล้วจึงบวชพระ แต่การบวชของชาวเขาเป็นการผสมกันระหว่างพุทธกับผี

ภาคใต้

การบวชของภาคใต้มีความใกล้เคียงกับประเพณีการบวชของภาคกลาง ในบทความ
เรื่องประเพณีการบวชเร็นของชาวปักษ์ใต้ ของ ปรีชา นุ่มสุข ในวารสารวิชา (๒๕๑๗) กล่าวว่า
ประเพณีการบวชของชาวปักษ์ใต้ไม่แตกต่างจากที่อื่น เพราะมีส่วนสัมพันธ์กับพิธีสงฆ์อยู่มาก รูป
แบบการประกอบพิธีเป็นไปตามพิธีสงฆ์ พิธีกรรมของชาวบ้านแทรกอยู่บ้างเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น
สิ่งที่ขาดไม่ได้ในงานบวชของชาวภาคใต้ คือ "ยาหมอม" มีลักษณะเนื้อเหนียว ตะเีฮ็ดเหมือน
กาละนวม ทำสำหรับเลี้ยงพระและแขกที่มาร่วมงาน และแจกจ่ายให้คนที่มาในงานเอากลับไปบ้าน

การศึกษาวินม เรื่องประเพณีการบวชของชาวไทยภาคใต้ เท่าที่สำรวจยังไม่พบมากนัก อาจ
เนื่องจากภาคใต้มีผู้นับถือศาสนาอื่นอยู่มาก นอกเหนือจากพุทธศาสนา เช่น ศาสนาอิสลาม ดังนั้น
การศึกษาวินม เรื่องดังกล่าวจึงมีอยู่จำกัด เท่าที่พบว่ามีการศึกษาไว้แล้ว ส่วนใหญ่เป็นบทความใน

วารสาร วิชา ซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์ทางวิชาการของวิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช เช่น บทความ เรื่อง อันเกี่ยวกับการบวช (๒๕๑๙ : ๒ - ๓๕) ของ เลื่อม อุดพันธ์ ประเพณีการบวช ของ ภาคใต้ (๒๕๑๙) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเรื่อง พิธีกรรมต่าง ๆ ในนครศรีธรรมราชที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ ของ สุวิทย์ ทองศรีเกิด (๒๕๒๓) และเรื่อง ประเพณีที่ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม ของ ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ และคณะ (๒๕๒๔) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การศึกษาในเรื่องประเพณีที่เกี่ยวกับการบวชนั้น ทางภาคกลางมีการศึกษากันมาก ดังจะเห็นได้จากตารางที่ ๒ รองลงไปคือ ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ตามลำดับ โดยการนำเสนอจะออกมาในรูปของหนังสือและบทความในวารสาร ส่วนการค้นคว้าในงานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ยังมีจำนวนน้อย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๒ แสดงการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการบวช

แบ่งตามประเภทของผลงาน

ภาค	ประเภทของผลงาน			รวม
	หนังสือ	วิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ภาคนิพนธ์	บทความ	
กลาง	๓๑	๒	๑๕	๔๗
อีสาน	๗	๕	-	๑๒
เหนือ	๑๒	๑	๖	๑๙
ใต้	๒	๑	๒	๕
รวม	๕๒	๙	๒๓	๘๔

สงวนลิขสิทธิ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน

การแต่งงานเป็นขั้นตอนหนึ่งของชีวิต เป็นการแสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่พร้อมที่จะเริ่มต้นชีวิตและสร้างครอบครัวของตนเอง ขั้นตอนของประเพณีแต่งงาน มีความเหมือนและใกล้เคียงกันในแต่ละภาค คือ จะเริ่มจากการสู่ขอ หมั้นหมาย และแต่งงาน การแต่งงานในแต่ละท้องถิ่นจะเรียกชื่อต่างกัน ภาคใต้เรียกงานกันข้าวเหนียว หรือ กันเหนียว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียก กันคอง ภาคเหนือเรียก กันแขก การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงานในแต่ละภาคพอประมวลได้ดังนี้

ภาคกลาง

งานค้นคว้าเรียบเรียงในเรื่องของประเพณีการแต่งงานของไทย ที่อาจกล่าวได้ว่าสมบูรณ์ทั้งเนื้อหาสาระ เหตุผล ความหมาย และวิธีการปฏิบัติ ตามขั้นตอนที่นิยมกันคือ ผลงานการศึกษาของพระยาอนุนานราชธาน ได้แก่ หนังสือเรื่อง ประเพณีเบ็ดเตล็ดของเสรีสรรโกเสศ (๒๕๐๘) ประเพณีเนื่องในการแต่งงานบ่าว-สาว (๒๕๓๒) และปลูกเรือน-แต่งงาน (๒๕๒๒) ก่อนหน้านั้นสมเด็จพระราชาดำรงราชานุภาพ ทรงวินิจฉัยประเพณีแต่งงานอย่างโบราณไว้แล้ว โดยทรงวิเคราะห์พิธีแต่งงานของไทยแต่โบราณ เริ่มตั้งแต่ไปทามทามสู่ขอ การกำหนดขันนิน และหาฤกษ์แต่งงาน เป็นต้น ไปจนถึงฤกษ์ส่งตัวเจ้าสาว (นิตยสารการประชาสังเคราะห์, ๒๕๑๗ : ๕๑-๕๕) นอกจากนี้ พระยาราชวราณกุล (ย่วม) ก็เป็นอีกผู้ที่ศึกษาเรื่องประเพณีการแต่งงานอย่างละเอียดและมีหน้าผลงานมาตีพิมพ์ เช่นใน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต (๒๕๑๑) และใน ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ เล่ม ๑ (๒๕๑๕)

แนวการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการอธิบายความเป็นมาและวิธีการในการแต่งงาน ตามขั้นตอน ซึ่งเป็นพิธีแบบโบราณที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ดี ในระยะหลังมีการศึกษาวิจัยที่แยกแนวออกมา เช่น วิทยานิพนธ์เรื่อง วิทยาการในประเพณีแต่งงานของไทย

ของ สุนันทา วุฒิมานานนท์ (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๐๕) ศึกษาเปรียบเทียบพิธีแต่งงานของไทยโบราณกับพิธีแต่งงานของไทยในกรุงเทพฯ ปัจจุบัน เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์เรื่อง การเลือกคู่ครอง ของ กรรณิกา โชติกุล (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๐๖) ซึ่งให้ความหมายของการเลือกคู่ครอง พิธีหมั้นของไทยเปรียบเทียบกันทั้ง ๕ ภาค และวิเคราะห์สถาบันการหมั้นในสังคมไทย นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับพิธีแต่งงานแนวประเพณี (๒๕๒๗) อภิธานศัพท์ของพิธีแต่งงาน และแนะนำทางปฏิบัติของสามี-ภรรยา มารวมของผู้ครองเรือน ตลอดจนการวางแผนครอบครัว

การศึกษาในแนวนอกจากงานวิจัยแล้ว ยังมีผู้เขียนบทความเพื่อแนะนำการแต่งงานให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ทั้งทางด้านสังคม และเศรษฐกิจ เช่น บทความเรื่อง พิธีแต่งงานแนวประเพณี ของ สมยศ สิงห์คำ และคณะ (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๒๖ : ๕๖-๖๐) แนะนำพิธีการแต่งงานแบบประเพณีทุกขั้นตอน ตั้งแต่การสู่ขอจนจัดพิธีแต่งงาน และเพื่อให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน สุพิศรา สุภาพ จึงรวมการดัดน้ำผึ้งพระจันทร์เอาไว้ในชบวนการสมรสด้วย ใน สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี (๒๕๒๐)

สำหรับการศึกษาเรื่องการแต่งงานของชนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีถิ่นอาศัยในพื้นที่ภาคกลาง มีผู้ศึกษากันอยู่บ้าง เช่น ชาวลาวโซ่ง ซึ่งอาศัยในหลายจังหวัด เช่น สุโขทัย พิษณุโลก นครปฐม รูปแบบการศึกษามีทั้งที่เป็นบทความ หนังสือ และงานวิจัย ได้แก่ บทความเรื่อง ลาวโซ่ง ของ บุษิพ อุดมชัย และคณะ (วารสารเมืองโบราณ, ๒๕๑๘ : ๒๓-๓๓) หนังสือเรื่อง ประเพณีและพิธีมงคล ของ จ. เปร็ญญ (๒๕๒๑) งานวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ฟื้นฟูงานเทศกาลและงานประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘) และเรื่อง พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง ของ วาสนา อรรถกิจ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔) นอกจากนี้ มีการศึกษาเฉพาะท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง เช่น สารนิพนธ์เรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาในอำเภอทุ่งเสลี่ยมในทัศนะของอาสาสมัคร ของ เอลิมพร ศิริวิเศษพงษ์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๓) กล่าวถึงพิธีหมั้นและการแต่งงานของชาวบ้านที่อาศัยในอำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

การแต่งงานของคนฮานเส้าใต้ จังหวัดสระบุรี (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๔๖๔ : ๕๗-๕๘) และ การแต่งงานของชาวมัญญ (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๐๓ : ๕๓-๕๕) เป็นต้น

ภาคอีสาน

ประเพณีการแต่งงานของชาวอีสานเรียกกันโดยทั่วไปว่า การกินดอง ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นอาจไม่เหมือนกัน บรรพชน กล่าวถึงประเพณีกินดองในบทความเรื่อง ขนบประเพณี ความเชื่อ และพิธีการแต่งงาน (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๑ : ๑๑-๑๔) ว่า การกินดองที่แท้ จริงนั้น พ่อหญิงและชายรักชอบพอกัน ฝ่ายชายต้องส่งผู้ใหญ่ไปสู่ขอกับผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะเรียกค่าสินสอดทองหมั้น สินสอดนี้เรียก "ค่าดอง" เมื่อตกลงกันแล้วว่าฝ่ายใดจะไปอยู่กับอีกฝ่ายใด ก็จะมีวันทำพิธี ส่วนมากนิยมทำระหว่างเดือน ๑๒ ถึงเดือน ๒

การศึกษาในเรื่องการแต่งงานของชาวอีสานอาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภทคือ

๑. การศึกษาประเพณีการแต่งงานของภาคอีสานในลักษณะทั่ว ๆ ไป

การศึกษาในแนวนั้น เป็นการกล่าวถึงพิธีกรรม และขั้นตอนในการแต่งงานตาม แนวสากล คือ เริ่มตั้งแต่ การเกี้ยวพาราสี การสู่ขอ การหมั้นหมาย และการแต่งงาน การศึกษา ในแนวนั้น เช่น ประมวลประเพณีมงคลไทยอีสาน ของ พระมหาไพศาล เขมวีสาโร และ สมศักดิ์ จันทร์โพธิ์ศรี (๒๕๑๕) ประเพณีโบราณของไทย ภาคนิพนธ์วิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ของ จุฑา บุญโนนเต้ (๒๕๑๔) ประเพณีกินดองภาคอีสาน ภาค นิพนธ์วิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ของ สมหญิง จันทร์วิเศษ (๒๕๒๓)

ผลงานการค้นคว้าวิจัยเรื่องเหล่านี้แสดงให้เห็นภาพรวมของพิธีการแต่งงานของชาว อีสานตั้งแต่ต้นจนจบขบวนการ พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ส่วนใหญ่ก็ยังใช้ถือปฏิบัติกันมา โดยเฉพาะ

ในเรื่องการสู่ขวัญ ยังเป็นหัวใจสำคัญของพิธีแต่งงานของชาวล้านนาปัจจุบัน

๒. การศึกษาประเพณีการแต่งงานของภาคอีสานเฉพาะท้องถิ่น

เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีอาณาเขตที่กว้างขวาง ความคิดความ
 เชื้อของคนที่อยู่ภายในบริเวณดังกล่าวจึงแตกต่างกันไป แม้ส่วนใหญ่จะมีความคิดในแนวเดียวกัน
 แต่รายละเอียดปลีกย่อยในเรื่องของพิธีการอาจไม่เหมือนกันทีเดียว การศึกษาเกี่ยวกับพิธี
 กรรม เช่น การแต่งงาน จึงมีผู้ศึกษาเฉพาะท้องถิ่นในภาคอีสาน เช่น การแต่งงานของบ้าน
 หนองคุดมุก ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสูง จังหวัดอุดรธานี การแต่งงานของชาวตำบลอ่างศิลา
 อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี และของชาวบ้านโนนตะแบก จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น
 โดยเฉพาะการศึกษาประเพณีการแต่งงานของชาวจังหวัดเลย มีทั้งที่เป็นหนังสือ และบทความ เช่น
 ใน ประเพณีไทยและเรื่องน่ารู้ ของ สมพงษ์ เกียรติกรเพ็ชร (๒๕๑๕) ความรู้เรื่องเมืองเลย
 ของ รุ่งสฤณี สรรพอาษา (๒๕๒๖) และ บทความเรื่อง ประเพณีบางอย่างของจังหวัดเลย ของ
 สาร สารักษ์สนามนัท ใน วารสารวัฒนธรรมไทย (๒๕๒๔ : ๑๔-๒๕) เป็นต้น พิธีกรรมของแต่ละ
 ท้องถิ่นเหล่านี้ จะมีลักษณะพิเศษที่ไม่เหมือนกัน เช่น การแต่งงานของชาวนครพนมใน ประเพณี
 และพิธีมงคลของไทย ของ จ.เปริยญ (๒๕๒๑) จะมีพิธีถึง ๓ ครั้ง คือ มีการฆ่าวัวควาย และ
 มีงานรื่นเริง ๓ วัน จากนั้นคู่หมั้นเมียจะมาขอขมาผู้ใหญ่ ต่อมาอีก ๓-๕ วัน ต้องฆ่าวัวควายและทำ
 พิธีกรรมเหมือนเดิมอีก ๒ ครั้ง จึงจะถือว่าเสร็จพิธีการแต่งงาน ส่วนพิธีการแต่งงานของชาว
 อำเภอภูพานรายณ์ จังหวัดมหาสารคาม ผู้จะเป็นบ่าวสาวต้องผ่านขบวนการตามขั้นตอนถึง ๔
 ครั้ง เริ่มจากการสู่ขอไปจนมีบุตรได้ ๕ คน ฝ่ายชายต้องหาวัวไปให้บ้านฝ่ายหญิง ซึ่งมีถือเป็นขบวนการ
 ขั้นที่ ๔ และเป็นอันเสร็จพิธี เช่นเดียวกับบางท้องถิ่นในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ เมื่อมีการ
 สู่ขอกันแล้ว ฝ่ายชายจะอยู่กับฝ่ายหญิงได้เลยจนเกิดบุตรแล้วจึงจัดทำพิธีแต่งงานภายหลัง (ศิลป-
 วัฒนธรรม, ๒๕๒๖)

นอกจากการศึกษาเฉพาะถิ่นแล้ว ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับการแต่งงานของชนกลุ่มน้อย
 ต่าง ๆ เช่น ชนเผ่าภูไท ซึ่งมีพิธีกรรมและความคิดความเชื่อคล้ายคลึงกับคนไทยภาคอีสานโดยทั่วไป

จากสารนิพนธ์ เรื่องการศึกษาประเพณีและความเชื่อของชาวภูไทชะเงย ของ นันทวัฒน์ ปิณฑุจวิวัฒน์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๗) ศึกษาประเพณีการแต่งงานของชาวภูไทซึ่ง เรียกว่า ประเพณีกันคอง และเรียกการเกี้ยวพาราสีว่า ประเพณีลงข่วง เช่นเดียวกับชาวไทยภาค อีสาน แต่ก็มีชาวภูไทบางกลุ่มที่เรียกพิธีแต่งงานว่า ป่าขู หรือ พระขู (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๐๖ : ๕๑-๕๓) นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาในเรื่องประเพณีการแต่งงานของชาวภูไท ของ กัญญา ศรีวัฒนากุล และ นางนุช ทฤษฎี (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๖) เป็นการศึกษาประเพณีการแต่งงานของชาวภูไทที่ตำบลกุดหว้า อำเภอภูพาน จังหวัดกาฬสินธุ์ และบทความเรื่อง ประเพณีของชาวภูไทคำ แห่งหมู่บ้านนาป่าหนาด ตำบลเสาแก้ว อำเภอเข็ญ ความ จังหวัดเลย ของ จารุวรรณ ชรณวัตร (วารสารเมืองโบราณ, ๒๕๒๒ : ๕๐-๕๕) เป็นต้น

๓. การศึกษาประเพณีการแต่งงานของภาคอีสานเฉพาะประเพณีการลงข่วง

ดังได้กล่าวแล้วว่า ขั้นตอนการแต่งงานของชาวอีสานมีลักษณะเช่นเดียวกับขั้นตอนการ แต่งงานของคนในภาคอื่น ๆ แต่ลักษณะการเกี้ยวพาราสีของคนทางภาคอีสานมีลักษณะเด่นที่น่าสนใจ เรียกว่าประเพณีการลงข่วง มีความคล้ายคลึงกับประเพณีการอ้วสาวของชาวล้านนา

การศึกษาที่เน้นในเรื่องประเพณีลงข่วง เช่น ป่ากออีสาน ของ คำพาน คนโต (๒๕๒๑) กล่าวไว้โดยละเอียดว่า มักจะเริ่มกันในฤดูหนาวหลังการเก็บเกี่ยวข้าวและพืชผล เป็น กิจกรรมที่ทำในตอนกลางคืน ผู้หญิงจะหางานเล็ก ๆ น้อย ๆ มาทำ ฝ่ายผู้ชายจะเข้ามาทักทาย และเล่นดนตรีพื้นเมืองไปด้วย ส่วนพ่อแม่ผู้หญิงจะแอบอยู่ในบ้าน ในบทความเรื่อง ประเพณีลงข่วง ของ อุดม บัวศรี (วารสารเมืองโบราณ, ๒๕๒๖ : ๑๐๘-๑๐๙) กล่าวว่า ถ้าถึงขั้นจะจริงจังกันแล้ว เรียก "ขิ้นสาว" คือหนุ่มตามสาวไปคุยต่อบนบ้าน จากนั้นจึงมีพิธีสู่ขอตามมา

ในเรื่องการเกี้ยวพาราสีชาวอีสานจะใช้พญาในการเกี้ยว เช่นเดียวกับคำอู้บ่าว อู้สาวของชาวไทยภาคเหนือ ซึ่ง ทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนกุล ได้ศึกษาไว้แล้วในการศึกษาเปรียบเทียบ คำอู้บ่าวอู้สาวล้านนาและพญาเกี้ยวอีสาน (๒๕๒๖)

ภาคเหนือ

การแต่งงานของชาวภาคเหนือเรียกว่า "งานกินแขก" พงศธร เกษสำลี ได้กล่าวถึงความหมายของการกินแขก ใน วิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด เชียงราย-พะเยา (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔) ว่า การกินแขกหมายถึงการเชิญแขกมาเลี้ยงในวันแต่งงาน ก่อนแต่งงานมีการเที่ยวพาราดี เมื่อเป็นที่ตกลงกันแล้ว ฝ่ายเจ้าสาวจะกินประตูเมื่อขึ้นเรือนแล้วจึงแสดงสินสอด หมอขวัญจะทำพิธีผูกข้อมือ และบาศรีเรียกขวัญ

ลักษณะขั้นตอนการแต่งงานของชาวเหนือมีความใกล้เคียงกับชาวอีสาน เช่น การเที่ยวพาราดี ชาวเหนือเรียก "อยู่ข่วง" หรือ อยู่นอก (ชาวอีสานเรียกกลางข่วง) เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวรู้จักกันเพื่อตัดสินใจเลือกคู่ครอง

การศึกษาเกี่ยวกับการแต่งงานของชาวภาคเหนือ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในภาพรวมเริ่มตั้งแต่การอยู่ข่วงไปจนถึงงานกินแขก การศึกษาในแนวนั้นเช่น วัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่ของ ห่ม ฆ บางห้าง (๒๕๐๗) เล่าเรื่องเมืองเหนือ ว่าด้วยประเพณีท้องถิ่น ของ อำพัน ไชยวรศิลป์ (๒๕๓๐) ความเชื่อและประเพณีของล้านนาไทย (๒๕๒๖) และ ความรู้เกี่ยวกับล้านนาไทย เรื่องประเพณีนักขัตฤกษ์ของล้านนาไทย และนิทานจากคร่าว อุทาหรณ์ (๒๕๔๔) ของ มณีพรอมองค์ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเรื่องพิธีแต่งงานของจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือ คือ จังหวัดตาก พิษณุโลก ลำพูน แม่ฮ่องสอน ซึ่งจะเป็นรายละเอียดปลีกย่อยของพิธีของแต่ละจังหวัด เช่น การแต่งงานของชาวจังหวัดตาก จ. เปรี๊ญ กล่าวไว้ในประเพณีและพิธีมงคลของไทยว่า ต้องปลุกมะพร้าวเลี้ยงทาสระหว่างบ่าวสาว ถ้าออกงามก็ถือว่าอยู่เย็นเป็นสุข เจ้าบ่าวต้องมีขันสูลูหรือของหมั้น คือ ขนหม ๒-๓ ถาด ไปหมั้นไว้ก่อน และเวลาแต่งงานต้องมีขันหมากเอก คือ มีเหล้า เบ็ด ไก่ หมู หมาก พลู อย่างละ ๓๐ และขนมต้มด้วย

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับพิธีแต่งงานของชนเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยในดินแดนภาคเหนือ เช่น ชาวเขานั้น การแต่งงานของชาวลัวะ มีผู้ศึกษามากกว่าชนกลุ่มอื่น เช่น วิทยานิพนธ์ เรื่องการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยชาวลัวะ ในภาคเหนือของประเทศไทย ของ ศาสตราจารย์จรูญธรรมกิจ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔) และ บทความเรื่อง ลัวะเมืองน่าน ของ ชลทิรา สัตยาวัฒนา (เมืองโบราณฉบับพิเศษ, ๒๕๓๐) งานค้นคว้าสองชิ้นนี้แสดงให้เห็นขั้นตอนของพิธีการแต่งงานของลัวะอย่างละเอียด นอกจากนี้ ยังมีผลงานการรวบรวมของสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ (๒๕๑๘) ซึ่งศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการแต่งงานของชาวเขาเผ่าเข้า เผ่าอีกอ เผ่ามูเซอ ไร่ควาย

ภาคใต้

พิธีแต่งงานของชาวไทยภาคใต้เรียกได้เป็นสองอย่างคือ งานกินข้าวเหนียว หรือ ประเพณีไว้เมีย เนื่องจากดินแดนภาคใต้เป็นที่รวมของวัฒนธรรมไทยพุทธ และวัฒนธรรมไทยมุสลิม ดังนั้น ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตจึงแตกต่างกันไป อย่างไรก็ดี ประเพณีการสมรสก็อาจเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการผสมผสานและรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน

การศึกษาในเรื่องการแต่งงานของชาวไทยภาคใต้จึงมีสองรูปแบบ คือ ศึกษาการแต่งงานของชาวไทยพุทธ และศึกษาการแต่งงานของชาวไทยมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ (๒๕๒๔) ให้รายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานของสองวัฒนธรรมอย่างชัดเจนทั้งรูปแบบและขบวนการ การศึกษาในรูปแบบนี้ เช่น ประเพณีไทยโบราณของ สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร (๒๕๑๕) กล่าวถึงประเพณีการแต่งงานของไทยพุทธ และไทยมุสลิมในจังหวัดนครศรีธรรมราช

สำหรับประเพณีการแต่งงานของชาวไทยพุทธ เท่าที่ปรากฏในงาน เป็นการศึกษาประเพณีการแต่งงานของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช ใน สารานุกรมประเพณีท้องถิ่นภาคใต้ ๕ จังหวัด

ในเขตการศึกษา ๓ (๒๕๒๕) ประเพณีพื้นบ้าน ตำบลนาสาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรี
ธรรมราช (๒๕๒๗) และ การแต่งงานของชาวเพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ใน ประเพณีไทย
และเรื่องนารี ของ สมพงษ์ เกียรติเกรียงเพชร (๒๕๑๕) เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ชาวไทย
พุทธนิยมแต่งงานในเดือนนี้ ๓ ๕ ๖ ๙ และ ๑๑ นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาการแต่งงานของ
ชุมชนตากใบ จังหวัดนราธิวาส ใน สารนิพนธ์เรื่อง ชุมชนตากใบ ของ วุฒิพล รัตตะมาน
(มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕)

ส่วนการแต่งงานของชาวไทยมุสลิมนี้ มีผู้ศึกษาไว้แล้ว เช่น งานวิจัยเรื่อง ประเพณี
ที่ช่วยส่งเสริมการผสมผสานทางสังคมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม ของ ฉวีวรรณ
วรรณประเสริฐ และคณะ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๒๕) สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้ ของ
ประพนธ์ เรืองณรงค์ (๒๕๒๗) และ เรื่องเล่าจากชาวดัตช์ ของ ประมุข อุกฤษพันธ์ (๒๕๓๑)
 เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาประเพณีการแต่งงานของชาวน้ำ ซึ่งอาศัยอยู่ตามเกาะ
ชายฝั่งในมหาสมุทรอินเดียแถบอ่าวภูเก็ต และทะเลอันดามัน คือ เรื่อง ชาวน้ำ(ชาวละ) ใน
เมืองไทย ของ ประเทือง เกรียงหงส์ (๒๕๑๙) และ ประเพณีไทยโบราณ ของ สมพงษ์ เกียรติ
เกรียงเพชร (๒๕๑๕)

จากการรวบรวมผลงานการศึกษาค้นคว้าในเรื่องประเพณีการแต่งงานของทั้ง ๕ ภาค
ดังกล่าวมาแล้ว พอจะสรุปได้ว่า เป็นการศึกษาที่มีผู้สนใจกันมาก คือสามารถรวบรวมได้ ๑๐๙
เล่ม แยกเป็นหนังสือ ๖๕ เล่ม งานวิจัย ๒๒ เล่ม และบทความ ๑๙ เล่ม ดังปรากฏในตาราง
ที่ ๘

ความสนใจในการศึกษาเรื่องประเพณีการแต่งงานนี้ อาจเป็นเพราะถือเป็นประ
เพณีมงคล เป็นการเริ่มต้นชีวิตที่ต้องรับผิดชอบตัวเองอย่างเต็มที่ และเนื่องจากความเป็นมงคล

และจากความเชื่อที่ว่า เมื่อเริ่มต้นดีก็จะดีไปตลอด ทำให้คนสนใจที่จะปฏิบัติอย่างถูกต้องตามประเพณีนิยม ด้วยเหตุดังกล่าวคงจะทำให้เกิดการค้นคว้ารวบรวมกันมากขึ้น ตลอดจนการหาแนวทางที่สะดวกและประหยัด จนเกิดเป็นการปรับประยุกต์ประเพณีพิธีการให้เกิดความทันสมัย ขณะเดียวกันก็ยังคงความมีสาระและคุณค่าในตัวเองด้วย

ตารางที่ ๕ การศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงาน
แบ่งตามประเภทของผลงาน

ภาค	ประเภทของผลงาน			รวม
	หนังสือ	วิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ภาคนิพนธ์	บทความ	
กลาง	๓๖	๗	๑๑	๕๔
อีสาน	๑๑	๑๐	๔	๒๕
เหนือ	๑๒	๒	๕	๑๙
ใต้	๙	๒	-	๑๑
รวม	๖๘	๒๑	๒๐	๑๐๙

ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

ในวงจรมหาชีวิตท้ายที่สุดคือความตายที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ ประเพณีเกี่ยวกับการตายจึงต้องเกิดขึ้นและเป็นประเพณีชีวิตที่สำคัญเช่นเดียวกับประเพณีชีวิตอื่น ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมด

จากการรวบรวมผลงานการศึกษาและค้นคว้าวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับประเพณีการศพ พอจำแนกนอกรูปแบบการศึกษาแต่ละภาคดังนี้

ภาคกลาง

๑. การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการตายโดยทั่ว ๆ ไป

การศึกษาในลักษณะนี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมพิธีการทั้งหมดตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ การเผาศพ และเก็บอัฐิ การศึกษาค้นคว้าในแนวนี้ที่อาจกล่าวได้ว่าสมบูรณ์และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปคือ ผลงานของเสรีธรรมาภิบาล ได้แก่ ประเพณีเบ็ดเตล็ดของเสรีธรรมาภิบาล (๒๕๒๘) ประเพณีเนื่องในเทศกาล (๒๕๑๖) วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย (๒๕๑๖) และเรื่องการตาย (๒๕๑๑) หนังสือเหล่านี้เป็นการรวบรวมความคิดความเชื่อ และขั้นตอนพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตายไว้อย่างครบครัน พร้อมการวิเคราะห์และเปรียบเทียบ นอกจากผลงานของเสรีธรรมาภิบาลแล้ว ยังมีผู้อื่นที่ศึกษาในแนวนี้ด้วยอีก เช่น เกษม บุณศิริ เขียนเกี่ยวกับประเพณีทำศพ (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๐๘ : ๓๔-๕๑) กล่าวถึงความเป็นมาของประเพณีการทำศพว่าเริ่มแรกมาจากการทิ้ง คือเมื่อมีการตายเกิดขึ้น คนในหมู่บ้านนั้น ๆ จะย้ายถิ่นฐานไปตั้งที่ใหม่ ต่อมาเมื่อมีการตั้งหลักแหล่งที่แน่นอนแล้วก็เปลี่ยนมาเป็นพิธีการฝัง โดยจะฝังร่วมกับข้าวของของคนที่ย้ายไปแล้ว ต่อมาพิธีการเผาเพราะกลัวคนอื่นจะมาขุดสมบัติเหล่านั้นไป ในหนังสือเรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต (กรมศิลปากร, ๒๕๑๑) ก็เป็นการรวบรวมผลงานของผู้อื่น คือ เรื่องการทำศพ เรียบเรียงโดย พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ และเสถียร พันสวัสดิ์ และ

เรื่อง ประเพณีทำศพ เรียบเรียงโดยพระจรรยา ชำนาญพิสัย และหลวงวิศาลดรุณกร นอกจากนี้ มีตำราพิธีมงคลไทย ของ พิศนธ์ ปัญจันทร์สิงห์ (๒๕๐๒) ประเพณีไทย จัดพิมพ์โดยกระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๐๒) และ ประเพณีไทยฉบับพระมหาราชครู ของ ลูรดินทร์ วิริยะบูรณะ (๒๕๐๒) เป็นต้น

๒. การศึกษาเฉพาะกิจพิเศษบางอย่างในประเพณีเกี่ยวกับการทำศพ

การศึกษาในแนวนั้นเป็นการศึกษาพิธีการบางอย่างของประเพณีที่เกี่ยวกับการทำศพ เช่น ในเรื่อง แลไปข้างหน้า ของ ส.พลายน้อย (ม.ป.ป) ศึกษาความเป็นมาและความหมายของการตรวจน้ำให้ผู้นาย ว่าเป็นการมอบหรือยกสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งไม่อาจจะมอบให้ได้แก่ผู้นาย เป็นการส่งความปรารถนาขอให้ผลบุญนั้นงงบังเกิดผล และเป็นการแผ่ส่วนกุศล นอกจากนี้ ยังศึกษา เรื่องการกึ่งทานมะนาวในงานศพ พบหลักฐานว่าเกิดขึ้นในงานหลวงสมัยรัตนโกสินทร์เป็นครั้งแรก โดยจัดคั้นกลัปพฤกษ์ไว้ ๘ ตัน ทุกคั้นมีผลมะนาวกองไว้สมมติว่าเป็นผลกลัปพฤกษ์ และในผลมะนาวนั้นจะใส่เงินไว้สำหรับให้ทาน

ในเรื่องการปลงศพ การเผาศพ ก็มีผู้ศึกษาไว้พอสมควร เช่น มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย ของ อานนท์ ฉายาภิรม (๒๕๐๕) ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีเอาเงินใส่ปากศพ และประเพณีการเผาศพ บทความเรื่อง ธรรมนิยมพระสงฆ์สวดหน้าไฟ ของ เรือง อรรถวิบูลย์ (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๐๙ : ๑๓-๒๒) ศึกษาเรื่องการสวดพระอภิธรรมสำหรับการจุดไฟเผาศพ ซึ่งจะต้องนำบทพระธรรม ๘ คัมภีร์ ซึ่งมีตัวย่อว่า ส วิ ธา ปุ ก ย ป จะนำบทพระอภิธรรมอื่น ๆ มาสวดไม่ได้ สำหรับจำนวนพระสงฆ์ ๘ รูป ที่สวดพระอภิธรรมนี้ เปรียบเสมือนธาตุทั้ง ๘ ที่ก่อรูปเป็นตัวมนุษย์ และสิ่งทั้งหลายในโลก นอกจากนี้ ยังมีหนังสือเรื่อง พระเมรุมาศสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ของ น.อ.สมภพ ภิรมย์ ร.น. (๒๕๒๑) กล่าวถึงการปลงศพ การเผาศพ และลักษณะของเชิงตะกอน บทความเรื่อง ประเพณีไทย ของสมเด็จพระเจ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพ (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๒๕ : ๕-๑๐) และเรื่อง ปลงศพ ของ ประพัฒน์

ศรีมรงค์ (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๒๔ : ๒๕-๒๙) ก็กล่าวถึงประเพณีการเผาศพ ความหมายของการปลงศพ การจุดเทียนกาลละเมียด การเวียนรอบเชิงตะกอน และการชักผ้าบังสุกุล

ในเรื่องการบำเพ็ญกุศลให้กับผู้ตาย มีผู้ศึกษาไว้ เช่น ประเพณีพิธีไทย ของ ม.จ. พูนพิสมัย ดิศกุล (๒๕๑๗) คู่มือประเพณีไทย ของ กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ (๒๕๑๕) และวัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย ของ วิเชียร รัตการ (๒๕๒๔) นอกจากนี้ก็มี เรื่องความรู้เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ของ สมทรง ปุณฺณฤทธิ (๒๕๑๕) แนะนำการปฏิบัติตนของผู้ไปงานศพ การไว้ดอกไม้จันทน์และธูปเทียนเผาศพ วิธีทอดผ้าบังสุกุล และการสวดพระอภิธรรมหน้าศพ และเรื่องบันทึกของศุภาสินี ของ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสนามหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (๒๕๓๖) กล่าวถึงเรื่องการกราบศพให้กราบเพียงครั้งเดียว และต้องกราบพระพุทธรูปก่อน เป็นต้น

๓. การศึกษาประเพณีพระศพของเจ้านาย

ประเพณีพระศพของเจ้านายหรือพระบรมวงศานุวงศ์เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เนื่องจากจากมีวิถีการที่เป็นพิธีการมากกว่าการศพโดยทั่วไป และเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยได้พบเห็นมากนัก การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้แก่ วิชานันท์ เรื่อง ประเพณีพระศพเจ้านายสมัยรัตนโกสินทร์ ของ จีราภา นະมาตร์ (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓) เป็นการศึกษาพระราชพิธีงานพระศพลักษณะของโกศ และหีบศพตามลำดับชั้น และในหนังสือของ น.อ.สมภพ ภิรมย์ ร.น. เรื่อง พระเมรุมาศสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ก็กล่าวถึง พระเมรุมาศสำหรับเจ้านาย นอกจากนี้ น.ร.ว. แสงสุรีย์ อดาวีลส์ ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บพระบรมอัฐิ และพระอัฐิ ไว้ในหนังสือ ประเพณีการเก็บรักษาพระบรมอัฐิ และพระอัฐิ (๒๕๒๔) ไว้ด้วย

๕. การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการตายของหมู่บ้าน

การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการตายของหมู่บ้านในภาคกลาง เป็นการศึกษาตามแนวคิด
ชั้นวิชาที่มุ่งเน้นเรื่องราวของกลุ่มคนที่อาศัยในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมีการศึกษาในเรื่องของประเพณี
การทำศพของชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ไว้ด้วย ผลงานที่ผู้ศึกษาในแขนงนี้ได้แก่ วัฒนธรรมพื้น
บ้านเมืองทุ่งซึ้ง ของ นคร พันธุ์รงค์ (๒๕๒๒) บทความเรื่อง ศาสนาชาวบ้านในอยุธยา ของ
นันทยา รัตตะประจิต และคณะ ใน วารสารสังคมศาสตร์ (๒๕๒๔ : ๒๑๔-๒๑๖) และการศึกษา
เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมพื้นบ้าน ของ สันติ วังษ์วิภาค (๒๕๒๔) จากการศึกษา
ในเรื่องดังกล่าวจะเห็นได้ว่าชาวบ้านนิยมเก็บศพไว้ที่บ้าน นอกจากตายด้วยเหตุอันที่ไม่ใช่ธรรมชาติ
จะเก็บศพไว้ที่วัด และจะนิยมเผามากกว่าฝัง

ภาคอีสาน

ประเพณีเกี่ยวกับการตายของภาคอีสานเรียกว่า "เงินเส้นด้าย" เสฐียรโกเศศ
กล่าวถึงเงินเส้นด้ายของภาคอีสานว่า

"... เขาก็เป็นประเพณีมาแต่โบราณ เมื่อบ้านใดเรือนใดมีคนตายก็เรียกบ้านเรือน
นั้นว่า เรือนมีสุขหรือเรือนมีทุกข์ ผู้ที่ไปเยี่ยมก็พูดว่า ไปเงินเส้นด้าย แต่พูดเฉพาะเมื่อ
ศพยังอยู่ในเรือน เมื่อยกศพไปเผาหรือฝังแล้ว ก็หาเรียกว่าเรือนดีมีสุขไม่ เป็นการ
เรียกเอาเคล็ด..." (การตาย, ๒๕๓๑ : ๘๗)

โดยทั่วไปแล้วพิธีการทำศพจะเหมือนหรือคล้ายกันในส่วนใหญ่ จะมีแตกต่างกันบ้างแล้ว
แต่ด้านนิยมความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น การศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการตายของภาคอีสาน ส่วน
ใหญ่เป็นหนังสือและบทความที่กล่าวถึงพิธีการทำศพโดยทั่ว ๆ ไปของชาวภาคอีสาน และการศึกษา
ในลักษณะวิทยานิพนธ์

การศึกษาในลักษณะแรก เช่น ประเพณีไทยและเรื่องน่ารู้ ของ สมพงษ์ เกรียงไกร-
 เพ็ชร (๒๕๑๕) ซึ่งศึกษาพิธีศพของชาวนครพนม มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ และสรีนทร์
 ประมวลประเพณีมรดกไทยอีสาน ของ พระมหาไพศาล เขมวิสาโร และ สมศักดิ์ จันทร์โพธิ์ศรี
 (๒๕๑๕) ประเพณีอีสาน ของ ไพฑูรย์ มีกุล ในศิลปวัฒนธรรมไทย (๒๕๒๐) และ หนังสือ ประ
 เเพณีโบราณอีสานบางเรื่อง ของ พระอธิธานวัตร เขมจาวรี (๒๕๒๕) เป็นต้น

สำหรับการศึกษาในลักษณะวิชานิพนธ์มีทั้งที่ศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งถึงขั้นตอนต่าง ๆ
 ในพิธีที่เกี่ยวกับการตายของชาวอีสาน และที่ศึกษาเฉพาะประเพณีของหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง
 ตัวอย่างเช่น สารนิพนธ์เรื่อง การสำรวจความรู้ กิณคณี และการปฏิบัติตนของประชา
 ชนชนบทที่มีต่อการพัฒนาอนามัย บ้านทุ่งฝน บ้านก้อสำราญ บ้านธาตุน้อย ตำบลทุ่งฝน อำเภอ
 หนองหาน จังหวัดอุดรธานี ของ ปรีชา ประเสริฐธรรม (มหาวิทาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖) ซึ่ง
 ศึกษาเกี่ยวกับงานศพไว้ด้วย ว่าเมื่อมีการตายในหมู่บ้านดังกล่าว ชาวบ้านจะนิยมตั้งศพไว้ที่
 บ้านไม่เกิน ๗ วัน จากนั้นจะเคลื่อนศพไปเผาที่ป่าช้าประจำหมู่บ้าน การเลือกที่เผาหรือฝัง
 (ในกรณีที่ยาไม่ดี) จะทำโดยการเสี่ยงทาย โยนไข่ไปในอากาศ ถ้าไข่ตกที่ไหนก็เผาหรือฝัง
 ที่ตรงนั้น แต่ถ้าไข่ไม่แตกก็ต้องโยนใหม่ นอกจากนี้ก็มีวิชานิพนธ์เรื่อง ประเพณีโบราณของ
 ไทย ของ จรุง บุญโนนแต้ (มหาวิทาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๑๘) ศึกษาประเพณี
 การตายของชาวอีสาน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต บ้านหนองลุมพุก ตำบลหนองเรือฯ ของ ชุนทอง
 ศรีประจง และการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาสังคมชนบทไทย : กรณีศึกษาคำบล่างศิลา
 อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี (จุฬาลงกรณ์มหาวิทาลัย, ๑๕๒๗)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคเหนือ

แนวความคิดความเชื่อในเรื่องที่เกี่ยวกับการตายของชาวภาคเหนือ มีลักษณะที่
 ใกล้เคียงกับชาวภาคอีสาน ชาวเหนือจะเรียกงานศพว่า งานเขื่อนเขิน แต่จะเรียกต่อเมื่อเอา
 ศพออกจากบ้านไปเผาแล้ว โดยปกติจะไม่นิยมเก็บศพไว้ที่บ้านนานเกิน ๗ วัน แล้วจะนำไปเผา

ลักษณะเด่นอยู่ที่การทำปราสาทสำหรับหามโคงศพไปป่าช้า และที่พิเศษต่างจากภาคอื่น ๆ คือ มี ประเพณีปอยเข้าสังข์ เป็นการทำบุญปอยเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ซึ่งเป็นคนมีฐานะดี หรือ ตายจากการคลอดบุตร เป็นการทำบุญให้ทานในรูปเรือบรรทุกสิ่งของไทยทานให้ผู้ตาย เอาไป ถวายพระ และประเพณีปอยล้อ คือ ประเพณีศพที่ทำเฉพาะศพพระหรือเจ้านายล้านนาไทยเท่านั้น

การศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการตายของภาคเหนือที่พบมากที่สุดคือ ผลการศึกษา ค้นคว้าของ หม่อม พยอมพงศ์ คือ ความเชื่อและประเพณีของล้านนาไทย (๒๕๒๖) ความรู้เกี่ยวกับล้านนาไทย เรื่องประเพณีนักขัตฤกษ์ของล้านนาไทยและนิทานจากคว่ำวอทวารวดี (๒๕๒๔) ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย เล่ม ๒ (๒๕๒๔) และวัฒนธรรมล้านนาไทย (๒๕๒๔) นอกจากนี้ ก็มีผลการค้นคว้าของผู้อื่นที่กล่าวถึงประเพณีการศพของภาคเหนือทุกขั้นตอน และที่ศึกษาเฉพาะกิจ ประเพณีบางอย่าง เช่น ในบทความของ สงวน โชติสุขรัตน์ เรื่อง วัฒนธรรมคนเมือง (วารสาร วัฒนธรรมไทย, ๒๕๑๑ : ๓๖-๓๘) ที่กล่าวถึงประเพณีปอยเข้าสังข์ เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย-พะเยา ของ พงศธร เกษสำลี (๒๕๒๔) ที่ศึกษาลักษณะของงานเรือนไม้ และพิธีปอยเข้าสังข์ และเรื่องประเพณีและเรื่องนำขวัญ ของ สัมพงษ์ เกียรติกรเพ็ชร (๒๕๑๘) ที่ศึกษาเกี่ยวกับพิธีศพของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน และ จังหวัดแพร่เท่านั้น

ภาคใต้

การศึกษาในเรื่องประเพณีการตายของชาวภาคใต้เท่าที่รวบรวมได้มีผู้ศึกษากันน้อย กว่าภาคอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นผลงานของ ชุนลา เทศคดี ซึ่งรวบรวมพิธีกรรมในเรื่องการทำศพ ของชาวภาคใต้ไว้อย่างสมบูรณ์ และมีการคิดลอกल्पพิมพ์ในหนังสือและวารสารต่าง ๆ เช่น วารสารวิษยา (๒๔๑๔, ๒๕๒๓) หนังสือชีวิตไทยปักษ์ใต้ (๒๕๒๓) อาเทศคดี (๒๕๒๗) และเรื่อง เล่าจากชาวใต้ ชุดที่ ๕ (๒๕๓๑)

เนื่องจากภาคใต้มีผู้นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมากเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ ดังนั้น จึงมีการศึกษาวัฒนธรรมของชาวอิสลามด้วย การศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการทำศพของชาวอิสลาม หรือ มุสลิม ที่เป็นวิทยานิพนธ์คือ ประเพณีการทำศพของชาวไทยอิสลาม ของ ฉัตรแก้ว สิมารักษ์ (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๔) ศึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ความศรัทธาในศาสนาอิสลามเกี่ยวกับการตายและการทำศพของชาวไทยอิสลาม ตั้งแต่การอาบน้ำศพจนถึงการทำบุญ นอกจากนี้ มีหนังสือ สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้ ของ ประพนธ์ เรืองณรงค์ (๒๕๒๕) วัฒนธรรมสาร ของ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุล (๒๕๒๗) เรื่องเล่าจากชาวใต้ ชุดที่ ๒ (๒๕๓๑) และสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๓๔ เล่ม ๑ ของสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา ซึ่งนอกจากจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีการจัดงานศพของชาวไทยมุสลิมแล้ว ยังมีประเพณีการศพของชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ตอีกด้วย

สำหรับการศึกษาประเพณีการทำศพของชาวไทยพุทธ นอกเหนือจากงานของขุนอาเทศคดี ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีผู้ที่ศึกษารวบรวมไว้อีก คือ สารนิพนธ์เรื่อง ชุมชนตากใบ ของ วุฒิพล วิกตะมาน (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕) กล่าวถึงประเพณีการตายของชุมชนตากใบ ว่าถ้ามีคนตายในชุมชน พวกเพื่อนบ้านจะมาช่วยงานกันโดยไม่ต้องบอกกล่าว จะเก็บศพอย่างมากที่สุด ๓ วัน จากนั้นจึงนำไปเผาที่บ้าน นอกจากนี้ ยังมีหนังสือชนบทธรรมเนิรมประเพณี คดีชาวบ้าน อันดับ ๑๒ ของ วิทยุ จิตธรรม (ม.ป.ป.) สารานุกรมประเพณีท้องถิ่นภาคใต้ ๕ จังหวัดในเขตการศึกษา ๓ ของสำนักงานศึกษาธิการเขต ๓ สงขลา (๒๕๒๕) กล่าวถึงพิธีศพของชาวนครศรีธรรมราชว่ามีประเพณีจัดงานทำศพแท้ๆ คือเก็บไว้นาน ๑-๒ ปี แล้วจึงเผา และเรื่อง ประเพณีพื้นบ้าน ตำบลนาสาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ของศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ และศูนย์ประสานงานบริการสังคม วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช (๒๕๒๗) กล่าวถึงประเพณีงานศพของชาวนครศรีธรรมราชอีกแบบหนึ่งว่า ส่วนมากจะเก็บศพไว้ ๓ คืน เป็นอย่างน้อย และวันที่ห้ามเผาศพคือวันอังคาร และวันศุกร์ นอกจากนี้ ประเทือง เจริญสงส์ ได้ศึกษาพิธีงานศพของชาวน้ำ ในหนังสือเรื่อง ชาวน้ำ(ชาวเล)ในเมืองไทย (๒๕๑๔) กล่าวว่า เมื่อมีคนตายชาวน้ำจะนำข้าวสาร อาหารเท่าที่มีมาคนละถุงเพื่อช่วยเหลือครอบครัวนั้น และจะใช้วิธีฝังศพหลังจากเก็บไว้เพียง ๑ คืน เมื่อฝังแล้วจะปลุกมะพร้าวไว้บนหลุม ๑ คืน

นอกจากการศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการตายของภาคต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว
ที่น่าสนใจคือ การศึกษาเกี่ยวกับพิธีทำศพของกลุ่มชนอื่น ๆ ที่อาศัยในประเทศไทย ซึ่งถือเป็น
ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชนเหล่านี้มีประเพณีเกี่ยวกับการตายของของตนและบางกลุ่มมีความคล้ายคลึงใน
เรื่องของแนวความคิดเกี่ยวกับการตายและมี การศึกษาในเรื่องประเพณีการตายชาวเขาเหล่านี้
มีผู้ศึกษารวบรวมไว้ถึง ๑๓ กลุ่ม คือ ลัวะ เข่า อีเก้อ มูเซอ ไชย ไทยกลุ่มต่าง ๆ แม้ว มิ่ง ภูไท
ไท้ เชน ยวนเส้าไห้ และลาวพุงขาว โดยการศึกษาที่เกี่ยวกับการประเพณีการตายของชาวลาวโห่ง
มีมากที่สุด ที่รวบรวมได้ขณะนี้ ได้แก่ บทความเรื่อง ชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทยทรงดำ
(ลาวโห่ง) ของ พ. สันตสุข ใน วารสารวัฒนธรรมไทย (๒๕๑๑ : ๕๐-๕๕) วิทยานิพนธ์เรื่อง พิธีศพ
ของลาวโห่ง หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านดอน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ของ จิตรพร เจริญสุข
(มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๖) และ พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโห่ง ของ
วาสนา อรุณกิจ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔) ผลของการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิธีศพ
ของลาวโห่ง ทำให้ทราบขั้นตอนโดยละเอียดของพิธีกรรม ตลอดจนความคิดความเชื่อของลาวโห่ง
ในเรื่องของผีวิญญาณ ซึ่งคล้ายคลึงกันกับความคิดความเชื่อของชาวไทยดำ และภูไทดำ ที่ต้องมีพิธีเชิญ
ผีขึ้นเรือนภายหลังทำพิธีฝังหรือเผาแล้ว

แม้ว่าโดยทั่วไปจะนิยมการเผามากกว่าฝัง และการฝังจะใช้ในกรณีที่ตายไม่ดี ไม่
ได้ตายโดยธรรมชาติดี แต่สำหรับชาวไทยใหญ่จะนิยมฝังมากกว่าเผา (วารสารวัฒนธรรมไทย,
๒๕๓๐ : ๘๓-๘๔) โดยมีเหตุผลว่า พวกที่ตายโดยเหตุร้ายต่าง ๆ นั้น วิญญาณจะดุร้ายจึงต้อง
เผาให้หมดสิ้น อย่างไรก็ดี แม้พิธีการจะมีแตกต่างกันบ้างในแต่ละกลุ่มต่าง ๆ แต่ที่เหมือนกันคือ
การอาบน้ำให้ศพ และแต่งตัวให้ดีที่สุดแก่ศพ ด้วยถือเป็นสิ่งที่ต้องทำในขั้นต้น เพื่อให้ผู้ตายสะอาด
บริสุทธิ์ และพร้อมที่จะไปอยู่ในโลกอื่น

จากการรวบรวมผลงานที่ผู้ศึกษาไว้แล้วเกี่ยวกับประเพณีการทำศพหรือประเพณีที่
เกี่ยวกับการตายของทุกภาค จะเห็นได้ว่า มีจำนวนใกล้เคียงกับการศึกษาเรื่องประเพณีการ

แต่งงาน ภาคที่ศึกษามากที่สุดยังคงเป็นภาคกลาง รองลงไปคือ ภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคใต้ ตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการตายของชนกลุ่มน้อยที่อาศัยตามภาคต่าง ๆ ของประเทศ มีผู้ศึกษากันพอสมควร

ตารางที่ ๕ การศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการตาย
แบ่งตามประเภทของผลงาน

ภาค	ประเภทของผลงาน			รวม
	หนังสือ	วิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ภาคนิพนธ์	บทความ	
กลาง	๓๗	๗	๑๑	๕๕
อีสาน	๔	๑๐	๔	๑๘
เหนือ	๑๒	๓	๗	๒๒
ใต้	๑๒	๒	๒	๑๖
รวม	๖๕	๒๒	๒๔	๑๑๑

ประเพณีเกี่ยวกับการปลูกเรือน

การปลูกเรือนใหม่ ส่วนใหญ่มักเป็นครอบครัวที่เริ่มตั้งหลักปักฐาน โดยอาจจะสร้างก่อนแต่งงาน หรือสร้างภายหลังการแต่งงาน โดยระยะแรกอาศัยอยู่บ้านพ่อแม่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก่อน เมื่อสร้างหลักฐานได้ระยะหนึ่งแล้ว จึงแยกครอบครัวออกมาเป็นของตนเอง ประเพณีการปลูกเรือนของคนไทยในทุกภาคก็เช่นเดียวกับประเพณีอื่น ๆ ที่ขึ้นอยู่กับความเชื่อเป็นสำคัญ ซึ่งผู้สร้างก็มักยึดถือประเพณีการปลูกเรือนเพื่อความอยู่เป็นสุขของตนเองและครอบครัว

การศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการปลูกเรือนเท่าที่สำรวจข้อมูลพบว่า มีผู้ศึกษาเรื่อง การปลูกเรือนของภาคกลางมากกว่าภาคอื่น ๆ แนวทางการศึกษาของแต่ละภาค เป็นดังนี้

ภาคกลาง

๑. การศึกษาลักษณะของตัวบ้านของชาวภาคกลาง

การศึกษาในแนวนี้ที่สำคัญคือผลงานของเสฐียรโกเศศ จากหนังสือเรื่อง ปลูกเรือน (๒๕๓๑) ซึ่งให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของบ้านไทยที่สมบูรณ์แบบทั้งส่วนประกอบต่าง ๆ ของตัวเรือน และวิธีการปลูกสร้างที่ถูกต้องตามแบบสมัยโบราณ นอกจากนี้ยังมีผู้ศึกษาทั้งในลักษณะบทความและวิทยานิพนธ์ คือ บทความเรื่อง บ้านไทย-เรือนไทย ของ วิทย์ พิมพ์เงิน ในวารสารวัฒนธรรมไทย (๒๕๐๖ : ๓๕-๕๑ และ ๒๕๑๕ : ๔๒-๕๖) วิทยานิพนธ์ของ สมศรี เล็กมณี เรื่องบ้านไทย (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๑) และเรื่อง การปลูกสร้างบ้านเรือนไทยของ กรแก้ว ลิขิตประคอง (มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๑) นอกจากนี้ยังมีบทความของ จุลทัศน์ พงษ์พรานนท์ เรื่อง คติการปลูกเรือนเครื่องผูก ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ (๒๕๒๔) เป็นการศึกษาลักษณะของเรือนเครื่องผูก ซึ่งเป็นลักษณะบ้านพักอาศัยของคนไทยโดยทั่วไปที่สร้างด้วยไม้ไผ่ลั่น

๒. การศึกษาเฉพาะเรื่องในขบวนการปลูกเรือน

การปลูกเรือนของไทยโดยเฉพาะภาคกลางมีส่วนประกอบหรือที่เรียกว่าเครื่องเรือนหลายส่วน เช่น เสาเรือน รอด ตง พริง เต้า หัวเทียน คอสอง เป็นต้น จึงมีการศึกษาเฉพาะส่วนประกอบบางส่วนของบ้าน ซึ่งนอกจากงานของเสฐียรโกเศศดังกล่าวข้างต้นแล้ว ปรภทวโรษประการ ได้กล่าวถึงลักษณะเสาเรือนที่ดีในหนังสือเรื่อง วิชาสถาปัตยกรรมประเพณีไทย (๒๕๑๓) เช่นเดียวกับ หนังสือเรื่องประเพณีและพิธีมงคลของไทย ของ จ. เปี่ยม (๒๕๑๑) ที่กล่าวถึงลักษณะเสา ลักษณะตาของเสา และวิธียกเสาเอก นอกจากนี้ ในบทความเรื่อง ประเพณีสร้างบ้านไคบ้านไทย ของ ประพัฒน์ ตริรัตน์ (๒๕๑๔ : ๓๐-๓๓) ก็เป็นการศึกษาความหมายของบ้านไค และวิธีการวางบ้านไคให้ถูกต้องทาง คือห้ามทำบ้านไคหันหน้าไปทางทิศตะวันตก เพราะเวลาบ่ายตะวันตกแรง เวลาลงจากบ้านอาจเกิดอาการตาพร่า และพลาดตกลงมาได้

๓. การศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่อในการปลูกเรือน

เสฐียรโกเศศกล่าวไว้ในเรื่องปลูกเรือน ตอนหนึ่งว่า "...ไทยเราก็กึ่งเหมือนกับชาติอื่น ๆ ที่เจริญแล้วและยังไม่เจริญ ช่อมถือเจ้าข้าผี และเชื่อโชคชะตาราตรีเหลือคิดมาแต่คิคาบรพม์ เมื่อจะประกอบกรงานอะไรที่เห็นว่าสำคัญเกี่ยวกับความสุขความเจริญ ก็ต้องหาฤชาบีดเปาหรือบั้งกันเหตร้ายอันจะมีมาก กล่าวว่ามีฟ้าสางเทวดาจะให้โทษให้แรง คือจะมาขัดขวางทำให้เสียการ ด้วยเทศมดเดิมมีความกลัวและเชื่อถือกันอย่างนี้ เวลาปลูกเรือนจึงต้องมีคติความเชื่อถือนั้นเจือปนเป็นพิธีอยู่ด้วย....." (ปลูกเรือน, ๒๕๓๑ : ๑๐)

ความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกเรือนส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับทิศทางการปลูกบ้าน วิธีดูลักษณะดิน ฤกษ์วันปลูกเรือน ต้นไม้ที่ห้ามปลูก ฯลฯ เป็นต้น จนถึงกับการสร้างเป็นตำราเพื่อให้ความเชื่อถือเป็นแบบเดียวกัน การศึกษาในแนวนนี้ส่วนใหญ่จึงมีความคล้ายคลึงกัน เช่น ประเพณีไทยฉบับพระมหาราชครู ของ อรุณินทร์ วิริยะบูรณะ (๒๕๑๒) พิธีขี้วัดและปกิณกะกรรมของพระ

พระราชวารเมธี (๒๕๑๓) บทความเรื่อง ประเพณีการแต่งงานและการปลูกเรือน ของ เสงี่ยม
คุมพวาศ (วารสารวัฒนธรรมไทย, ๒๕๑๕ : ๖-๑๓) และ พิธีกรรมเกี่ยวกับการปลูกบ้านสร้างเรือน
ของ โชติ ภัลลชาติมิตร ใน ลักษณะไทย เล่ม ๑ (๒๕๒๕) เป็นต้น

๘. การศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการทำบุญบ้าน การขึ้นบ้านใหม่

การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ อาจกล่าวได้ว่าเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่ทำขึ้นภายหลังจากการสร้าง
บ้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว เพื่อความเป็นสิริมงคลของผู้อาศัย การศึกษาในแนวนี เช่น ประเพณี
เกี่ยวกับชีวิต ของ กรมศิลปากร (๒๕๑๑) ตำราพิธีมงคลไทย ของ พิเศษ ปัญจันทร์สิงห์ (๒๕๑๒)
ลัทธิต่างๆ ประเพณี และพิธีกรรม ของ แปลก สันนิวัตร (๒๕๑๕) และ ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ของ
สมชัย ใจดี และ สรรยง ศิริวิริยาภรณ์ (๒๕๑๔) เป็นต้น

ภาคอีสาน

๑. การศึกษาประเพณีการปลูกเรือนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

เช่นเดียวกับภาคกลางและภาคอื่น ๆ ที่การปลูกเรือนของชาวอีสาน จะสืบเนื่องมา
จากความเชื่อ การศึกษาในแนวนี นอกจาก การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวอีสานสมัย
ก่อน ของ ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน (๒๕๒๑) ซึ่งศึกษาความเชื่อในการสร้างบ้าน
เรือนแล้ว สุวิทย์ จิระผล ได้เขียนเรื่อง "เสือนอีสาน" ใน วัฒนธรรมและประเพณี ศิลปวัฒนธรรม
อีสาน (๒๕๒๑ : ๑๕-๕๕) ว่า การสร้างที่อยู่อาศัยของชาวอีสานขึ้นอยู่กับสภาพสังคม และ
การปลูกเรือนต้องอาศัยฤกษ์ยาม วัน เดือน ปี ที่เหมาะสม

ในบทความเรื่อง เรือนอีสานและประเพณีการอยู่อาศัยของสมชาย นิลลาภี ใน ศิลป
วัฒนธรรม (๒๕๓๐ : ๔๓-๕๖) กล่าวว่า การสร้างบ้านเรือนของชาวอีสานสืบเนื่องมา

จากความเชื่อ เช่น ต้องกำหนดโศภ เป็นมาตรฐานความสูง-ต่ำ กว้าง-ยาว ของวัสดุที่ใช้ในการ
สร้างเรือน ต้องมีห้องเบ่งไว้ทุกบ้าน เป็นเหมือนห้องพระหรือห้องผี เช่นเดียวกับภาคนิพนธ์
วิชาบรรณารักษศาสตร์ ของ สมเกียรติ ศรีวินนชางค์ เรื่อง ประเพณีขึ้นเรือนใหม่ (มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๖) ซึ่งกล่าวว่าประเพณีการขึ้นเรือนใหม่ เป็นความเชื่อ
ของคนโบราณอีสานว่า ทำพิธีนี้แล้วผู้อยู่อาศัยจะมีแต่ความสุข โดยเลือกวัน และทิศที่เป็นมงคล
อาจกล่าวได้ว่า การสร้างบ้านของชาวอีสานสืบทอดประเพณีเดิม แม้ว่ารูปแบบอาจมีการเปลี่ยน
แปลงไปบ้างแต่โครงสร้างของเรือนยังคงเหมือนเดิม

๒. การศึกษารูปร่างลักษณะของบ้านชาวอีสาน

การศึกษานี้จะเป็นการศึกษาลักษณะทั่ว ๆ ไปของบ้านชาวอีสานว่า ประกอบด้วย
ด้วยเครื่องเรือนอะไรบ้าง ซึ่งก็เหมือนกับส่วนประกอบของบ้านไทยโดยทั่วไป เช่น มีเสาเรือน
รอด ทั่วเกียน เตา จิว ห้อ จันทัน เครื่องหลังคา เป็นต้น การค้นคว้าในแนวนี้ได้แก่ ประ
มวลประเพณีมรดกไทยอีสาน ของ พระมหาไพศาล เขมวิสาโร และ สมศักดิ์ จันทร์โพธิ์ศรี
(๒๕๑๕) ของศิโรราษ ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (๒๕๒๕) ประเพณีมรดก
พิธีมรดกไทยอีสาน ของ จ.เปรี๊ญ (๒๕๒๖) และภาคนิพนธ์เรื่อง ประเพณีโบราณของไทย
ของ จุฑา บุญอินแต่ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๑๔)

๓. การศึกษาลักษณะและประเพณีการปลูกเรือนของหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง

การศึกษานี้เป็นงานภาคนิพนธ์และงานวิจัย คือ ภาคนิพนธ์วิชาภาษาไทย
เรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตบ้านหนองลุมพุก ตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดอุดรธานี
(มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๑๔) ศึกษาประเพณีขึ้นบ้านใหม่ของชาวบ้าน
หนองลุมพุก และงานวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และ
วัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน : ศึกษากรณีหมู่บ้านนาป่าหนาด ของ ดารารัตน์ เมตดาริภานนท์ และ

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๔) เป็นการศึกษาประเพณีและความเชื่อในเรื่องการขึ้นบ้านใหม่ของชาวหมู่บ้านป่าหนาด จังหวัดขอนแก่นว่า ก่อนขึ้นบ้านใหม่ ๑ วัน เจ้าของบ้านที่เป็นผู้เช่าจะมานอนค้างที่บ้านใหม่ ๑ คืน เพื่อเอาโชคชัย ในตอนเช้าจะมีเหล่าแก้วมาทำพิธีตามความเชื่อของชาวหมู่บ้านป่าหนาด ซึ่งเป็นชาวไทยดำ

ภาคเหนือ

การศึกษาประเพณีการปลูกเรือนของชาวเหนือ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการขึ้นบ้านใหม่เป็นส่วนใหญ่ เช่น เล่าเรื่องเมืองเหนือ : ว่าด้วยประเพณีท้องถิ่น ของ อัมพัน ไชยสารศิลป์ (๒๕๓๐) ความเชื่อและประเพณีของล้านนาไทย (๒๕๒๖) และประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย เล่ม ๒ (๒๕๒๔) ของ มณี พยอมยงค์ เป็นต้น เนื้อหาเป็นเรื่องพิธีการที่ทำในประเพณีขึ้นเรือนใหม่ ซึ่งมักนิยมทำในเดือนคู่ โดยเฉพาะเดือน ๑๒ ถือเป็นเดือนที่ดีที่สุด เพราะเป็นระยะที่ฝนไม่ตก

ในบทความเรื่องประเพณีการปลูกบ้านของลานนา ของ วิวิธน์ เตมียพันธ์ (เมืองโบราณ, ๒๕๓๑ : ๑๗-๒๔) กล่าวถึงขั้นตอนการปลูกเรือนของชาวลานนาอย่างละเอียด โดยสรุปว่าการปลูกเรือนของชาวลานนามีปัจจัยหลายประการคือ

๑. การถือโชคดวงและโหราศาสตร์
๒. อิทธิพลจากสภาพแวดล้อม สภาพดินฟ้าอากาศ
๓. อิทธิพลจากวัสดุก่อสร้าง และอิทธิพลจากเครื่องมือ วิธีการก่อสร้างของช่างท้องถิ่น

ที่น่าสนใจคือ ชาวเหนือให้ความสำคัญกับการร่วมแรงกันในการปลูกบ้าน โดยไม่เห็นแก่ค่าแรงหรือค่าตอบแทน เพราะถือว่าการปลูกบ้านสร้างเรือนต้องช่วยกันเพื่อความมั่นคงของหมู่บ้าน ซึ่งประเพณีลักษณะนี้เป็นสภธรรมที่ชาวเหนือถือสืบเนื่องกันมาแต่โบราณกาลแล้ว นอกจากนี้ในตำราพิธีโบราณพื้นเมือง ซึ่ง หนานเต้จา รวบรวมไว้ (๒๕๐๗) ได้กล่าวถึงรายละเอียดของต้นไม้ที่ควรและไม่ควรปลูกในบ้าน ทิศทางที่เป็นมงคล เป็นต้น

ภาคใต้

สำหรับประเพณีการปลูกเรือนของภาคใต้นับว่ามีจำนวนน้อยที่สุดเท่าที่รวบรวมไว้มี ๒ เล่ม คือ บทความเรื่อง พาไปดูบ้านเรือนคนไทยมุสลิม ใน วารสารวัฒนธรรมไทย (๒๕๒๕ : ๕๕-๕๖) ของ สว่าง เติศฤทธิ์ และ ประเพณีปลูกบ้านของชาวสตูล ใน วัฒนธรรมสาร (๒๕๒๗) ของ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล ซึ่งพอจะประมวลสาระของการศึกษาได้ว่า ชาวภาคใต้มีแนวความคิดความเชื่อในเรื่องประเพณีการปลูกเรือน เช่นเดียวกับชาวภาคอื่น ๆ เช่น ต้องดูฤกษ์ลักษณะที่ดี ลักษณะของดินต้องมีสีขาว หรือแดง มีกลิ่นหอม รสฝาด และจะนิยมปลูกบ้านในเดือนกันยายน เป็นต้น

ตารางที่ ๓ แสดงการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการปลูกเรือน
แบ่งตามประเภทของผลงาน

ภาค	ประเภทของผลงาน			รวม
	หนังสือ	วิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ ภาคนิพนธ์	บทความ	
กลาง	๑๒	๓	๑๐	๒๕
อีสาน	๖	๕	๑	๑๒
เหนือ	๑๐	๒	๕	๑๗
ใต้	๑	-	๑	๒
รวม	๓๑	๑๐	๑๖	๕๗

บทที่ ๕

วิเคราะห์สถานการณ์การศึกษาประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

จากการสำรวจผลงานวิจัยค้นคว้าที่เกี่ยวกับประเพณีชีวิต คือ ประเพณีการเกิด การบวช การปลูกเรือน การแต่งงาน และการตาย ตั้งแต่หลัง พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๓๖) กล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาตามแนวมานุษยวิทยา กล่าวคือภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา ค่านิยมและความสนใจของคนไทยในช่วงเวลานั้นมีลักษณะเป็นชาตินิยมและฟื้นฟูวัฒนธรรม เห็นได้จากการออกพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒ ฉบับ คือ พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๘๓ และ พ.ศ. ๒๔๘๕ (ภายหลังยกเลิกทั้ง ๒ ฉบับ) รวมทั้งการตั้งกระทรวงวัฒนธรรมขึ้นเพื่อกำหนดฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาติ

แนวความคิดดังกล่าวทำให้มีการตื่นตัวในเรื่องของวัฒนธรรมกันทั่วไป รวมทั้งการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับสังคมไทย ทั้งที่ก่อนหน้านี้มีผู้สนใจศึกษาในแนวนี้อยู่บ้างแล้ว เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ซึ่งแม้จะไม่ใช่ผลงานค้นคว้าที่อาศัยทฤษฎีใด ๆ ทางมานุษยวิทยาเป็นเครื่องนำทาง แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า ผลงานของทั้งสองท่านให้ผลประโยชน์แก่การศึกษาในแนวชาติพันธุ์วรรณาทั่วไปได้อย่างดี

ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นต้นมา เป็นระยะที่ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อการเร่งรัดพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา ทั้งทางด้านเทคโนโลยีและวิชาการ ผลที่ได้ทางด้านการศึกษาประเพณีไทยที่เกี่ยวกับชีวิตคือ การค้นคว้าวิจัยในเรื่องชนกลุ่มน้อยที่อาศัยในประเทศไทย โดยมีเป้าหมายการวิจัยเพื่อสร้าง ความมั่นคงให้ประเทศ ซึ่งกำลังถูกคุกคามจากภัยคอมมิวนิสต์ ผลการศึกษาออกมาในลักษณะของการอธิบายขนบธรรมเนียมประเพณี ข้อห้าม ข้อนิยม ความเชื่อ ชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น ชนกลุ่มน้อยที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วในแนวดังกล่าว เช่น ชาวเขาเผ่าเย้า เผ่าอีเก้อ เผ่ามูเซอ เผ่าม้ง ลาวโซ่ง ไทยดำ ไทยลาว ชาวฉะเชิงเทรา ชาวมอญ ชาวเล เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า เป็นความพยายามให้เกิดความผสมกลมกลืนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความละเอียด คล้ายคลึงกับคนไทย อย่างไรก็ตาม วิถีการศึกษายังคงมุ่งเน้นในรายละเอียดของประเพณีในลักษณะของการบรรยาย ไม่ได้เจาะลึก หรือแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มหรือเผ่า (Ethnic Interaction) งานในลักษณะนี้เช่นผลงานของสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาที่มุ่งบรรยายสภาพความเป็นอยู่ รวมทั้งประเพณีชีวิตของชนเผ่าต่าง ๆ โดยมีได้มาจากการค้นคว้าหรือเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างจริงจัง

เมื่อก้าวถึงการศึกษาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีประเพณีชีวิตอยู่ด้วยนั้น หนังสือเรื่อง ลัวะเมืองน่าน ของ ชลทิรา สัตยวิวัฒนา อาจนับได้ว่าเป็นความพยายามที่จะศึกษาในรายละเอียดแบบเจาะลึกไปในแบบแผนการดำรงชีวิตของชาวลัวะที่อาศัยในเมืองน่านโดยใช้วิธีการและแนวคิดของนักวิชาการหลายสาขาทั้งทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มาผสมผสานกัน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชาวลัวะด้วยกันเองที่อาศัยตามที่ตั้งต่าง ๆ ทางภาคเหนือ และระหว่างชาวลัวะกับชาวเขาเผ่าอื่น ๆ เช่น พวกม้ง พวกผู้ยวน และคนไทยอื่น ๆ แม้ว่าก่อนหน้านี้จะมีวิทยานิพนธ์ของ ชาญชัย จีรวรรณกิจ เรื่อง การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยของชาวลัวะในภาคเหนือของประเทศไทย (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๐๓) ซึ่งเป็นการศึกษาแบบพรรณาวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะความเป็นอยู่ชนบทรวมนิยมประเพณีทั่ว ๆ ไปของชาวลัวะก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า "ลัวะเมืองน่าน" เป็นงานชิ้นบุกเบิกเกี่ยวกับพวกลัวะในมิติกว้างและน่าสนใจ

ในช่วงระยะเวลา ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมา รัฐบาลมีนโยบายสร้างเสริมเอกลักษณ์ของชาติด้วยการจัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว เช่น โครงการจัดตั้งศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย มีกองวัฒนธรรม* สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นศูนย์กลางผลงานของกองวัฒนธรรมที่น่าสนใจคือ การจัดทำวารสารวัฒนธรรมไทย โดยเริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๐๕

*ปัจจุบันคือสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

จนปัจจุบัน โดยระยะแรกตีพิมพ์ผลงานการค้นคว้าและบทความที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องชนบทกรรมนิยม
ประเทศไทย ทั้งประเพณีส่วนบุคคล และประเพณีส่วนประชุมชน ในส่วนที่เกี่ยวกับประเพณีชีวิตนี้
ส่วนใหญ่จะเป็นภาพรวมของประเพณี พิธีกรรม ที่ให้รายละเอียดตามขั้นตอน นอกจากนี้เป็นที่น่า
สังเกตว่า ผู้สนใจค้นคว้ารวบรวมเรื่องของประเพณีชีวิตที่ลงพิมพ์ในวารสารวัฒนธรรมไทย
มีไม่มากนักที่เด่น ๆ เช่น เกษม บุญศรี สงวน โชติสุขรัตน์ เสงี่ยม คุมพาวาส เป็นต้น และ
บางเรื่องได้รับการตีพิมพ์หลายครั้ง ทั้งในวารสารเรื่องเดียวกันและวารสารอื่นด้วยข้อความ
เดิม

สำหรับการศึกษาค้นคว้าประเพณีชีวิตในลักษณะของหนังสือ ส่วนใหญ่เป็นการอธิบาย
รายละเอียดของพิธีกรรมต่าง ๆ ในรูปของการพรรณนาที่ไม่มีการวิเคราะห์ และไม่เจาะลึก
คุณค่าที่ปรากฏทั้งในเชิงมานุษยวิทยาและในเชิงประวัติศาสตร์ หากมีการนำข้อมูลเหล่านั้นมา
วิเคราะห์ ก็น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประเพณีวัฒนธรรม อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งต่อไป

นอกเหนือจากการค้นคว้ารวบรวมประเพณีชีวิตในลักษณะบทความและหนังสือแล้ว
บทบาทของวิทยาลัยครูทั่วประเทศในด้านการศึกษาส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมก็เด่นชัดขึ้น รวมทั้ง
มหาวิทยาลัยในภูมิภาคต่าง ๆ ผลงานที่ปรากฏนอกจากการออกแบบสำรวจกิจกรรมประเพณี
ท้องถิ่นของตนแล้ว ยังมีการศึกษาในลักษณะภาคินพนธ์ สารนิพนธ์ ของนักศึกษามหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ โดยเฉพาะของวิทยาเขตมหาสารคาม ที่ศึกษาประเพณีชีวิตของชาวลีसानไ้ว
อย่างครบวงจร ความสนใจศึกษาประเพณีชีวิตของท้องถิ่นมีมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่เป็นการ
ศึกษาหมู่บ้าน โดยศึกษาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งช่วยให้เห็นความขัดแย้ง
และการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ดีขึ้น ตลอดจนใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยการร่วมสังเกตการณ์ และ
สัมภาษณ์ประกอบทัศนคติของคนในสังคม งานเหล่านี้เช่น การศึกษาความเชื่อถือของชาวพวนกับการ
พัฒนาชุมชนที่หมู่บ้านเชียงรา ตำบลเชียงรา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ของ พหลยุทธ รัชชัย
(มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๐๕) องค์ประกอบในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน บ้านเบ็ด
ตำบลบ้านเบ็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ของ สุกัญญา ภัทรราชัย และคณะ (มหาวิทยาลัย

ขอนแก่น, ๒๕๒๔) และ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมใน ชุมชนบ้านเขอ บ้านไทยดำ และบ้านไทยขาว : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี ของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๐) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับ ประเพณีชีวิตในงานวิจัยต่าง ๆ ที่ไม่ใช่วิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ ในระยะ ๑๐ ปีที่ผ่านมา ส่วน ใหญ่จะเป็นเพียงส่วนประกอบของงานวิจัยทางด้านมานุษยวิทยา แต่ไม่ใช่การหยิบยกประเพณีนั้น ๆ เป็นหัวข้อในการศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้ง

ความสนใจในการศึกษาประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของภาคต่าง ๆ ทั้งในรูปของหนังสือ บทความ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ แสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๖ แสดงการศึกษาประเพณีชีวิตของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

ที่	ประเภทของประเพณีชีวิต	ลักษณะของการศึกษา			รวม	ร้อยละ
		หนังสือ	บทความ	งานวิจัย/วิทยานิพนธ์		
๑	ประเพณีการเกิด	๕๓	๒๐	๑๐	๘๓	๖๙.๕๓
๒	ประเพณีการบวช	๕๒	๒๒	๙	๘๓	๖๘.๓๒
๓	ประเพณีการแต่งงาน	๖๔	๒๐	๒๑	๑๐๕	๘๘.๐๖
๔	ประเพณีการตาย	๖๔	๒๘	๒๒	๑๑๔	๖๕.๓๙
๕	ประเพณีการปลูกเรือน	๓๓	๑๖	๙	๕๘	๑๒.๘๐
		๒๗๖	๑๐๖	๗๑	๔๕๓	๑๐๐

จากตารางแสดงให้เห็นว่าความสนใจศึกษาประเพณีชีวิต ในรูปแบบของหนังสือมีจำนวนมากกว่าการศึกษาในรูปแบบอื่น โดยเฉพาะประเพณีการตายมีผู้ศึกษาไว้มากที่สุด เช่นเดียวกับการศึกษาเรื่องเดียวกันในรูปของบทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๗๔ ส่วนประเพณีการปลูกเรือนเท่าที่สำรวจ พบว่ามีผู้ศึกษากันน้อย คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘๐ ของทั้งหมด อย่างไรก็ตาม แม้จะมีผู้ศึกษาค้นคว้าประเพณีชีวิตของคนไทยในภาคต่าง ๆ ดังแสดงแล้ว อาจกล่าวได้ว่าผลงานของศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชธน ในชุดประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เป็นงานค้นคว้าที่ละเอียดสมบูรณ์ที่สุด ให้ความรู้ทั้งในเรื่องรูปแบบของประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนเปรียบเทียบประเพณีบางประเด็นกับประเพณีอย่างเดียวกันของต่างชาติไว้ด้วย

อาจกล่าวได้ว่า ผลงานส่วนใหญ่ที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าไว้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีชีวิตนั้น มีลักษณะเป็นการบรรยายถึงประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตของคนไทยทั่วไป งานบางชิ้นมีลักษณะไม่ลุ่มลึก เป็นเพียงการรวบรวมจากประสบการณ์ เอกสารต่าง ๆ ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานทางวัฒนธรรม โดยปราศจากการเปรียบเทียบและวิเคราะห์ แต่ถึงกระนั้นก็ยังมอบคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ และเป็นการแสดงภาพของสังคมไทยจากประเพณีได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดการค้นคว้าในการเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นด้วย

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องประเพณีชีวิต อันได้แก่ ประเพณีการเกิด การบวช การปลูกเรือน การแต่งงาน และการตายนั้น อาจกล่าวได้ว่า มีผู้สนใจศึกษากันมาก นอกจากเพราะบริบททางสังคมดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้น ยังน่าจะเป็นเพราะความจำเป็นในการประกอบพิธีเกี่ยวกับชีวิตของคนไทย มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับศาสนา ความเชื่อ ระบบเครือญาติ และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ถึงประเพณีจึงเป็นเสมือนกรอบที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมไทยให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน และกิจประเพณีนั้น ๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลาและสภาพของสังคม โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตจะเห็น

ความเปลี่ยนแปลงของแนวความคิดแบบดั้งเดิม เป็นการให้ความสำคัญกับพิธีรีตองเพื่อความ เป็นหน้าเป็นตาของผู้ประกอบพิธีมากขึ้น แม้ว่าความมุ่งหมายที่แท้จริงจะไม่ได้เปลี่ยน เช่น การ แต่งงาน ถือว่าเป็นสิ่งดี เป็นมงคลแก่ชีวิตก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีมาอย่างต่อเนื่อง และมีจะเพิ่มพูนความไม่จำเป็นเข้ามาเรื่อย ๆ จนมีรูปแบบที่แตกต่างจากของเดิม เหมือนความ พยายามที่จะสร้างทัศนคติใหม่ทางวัฒนธรรม การศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับประเพณีชีวิตในระยะต่อ ไปจึงน่าจะอยู่ที่ทำอย่างไรให้เกิดการรักษาหรืออนุรักษ์ประเพณีไทยในส่วนที่ควรอนุรักษ์ไว้ได้ หรือ ฟื้นฟูไว้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ทั้งนี้อาจด้วยการศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อให้เห็น คุณค่าของประเพณีหรือจริยธรรมที่ได้จากประเพณีอย่างชัดเจนมากขึ้น ก็อาจใช้อำนาจต่อการ ปรับเปลี่ยนประเพณีซึ่งในกรณีนี้คือ ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

หนังสือ

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. "วัฒนธรรม", วิทยาศาสตร์สารานุกรม. (๒๕๒๓)

กรมศิลปากร. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิง
เลื่อน เทพวิฑูรพหลศุรตาศี ๗ เมรุวัดธาตุทอง, ๒๕๑๑.

_____ . ศิลปวัฒนธรรมไทย. เล่มที่ ๑. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๒๕.

กระทรวงศึกษาธิการ. ประเพณีไทย. พระนคร : โรงพิมพ์การรถไฟ, ๒๕๑๒.

_____ . ประเพณีการทำบุญศพ. พระนคร : กองวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ,
๒๕๑๕.

กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ. คู่มือประเพณีไทย. อนุสรณ์งานพระราชทาน
เพลิงศพนางเทพปัญญา (อารี เทพปัญญา) ๗ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม, ๒๕๒๕.

เกษม บุญศรี. ประเพณีทำบุญเนื่องในพระพุทธศาสนา. พระนคร : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๘.

ขุนอากาศคดี. อากาศคดี. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพขุนอากาศคดี ๗ ฉายานสถาน
วัดชลเจนียน จังหวัดนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๗.

_____ . ชีวิตไทยปักษ์ใต้. นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๓.

คำทมาน คนโต. ปากอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประเสริฐวาทีน, ๒๕๑๑.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. การศึกษากับการสืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.

จ. เป็รียง (นามแฝง). ประเพณีและพิธีมงคลของไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อานวยสารสัน,
๒๕๒๑.

_____ . ประเพณีมงคล พิธีมงคลไทยอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อานวยสารสัน,
๒๕๒๖.

จารุวรรณ ชรามิตร. คติชาวบ้านอีสานสำหรับนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหา

สารตาม. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา, ม.ป.ป.

จรรยา กล้าการรบ. ประเพณีการบวชนาคบ้านนาจิว จังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์ : วิทยาลัยครู

เพชรบูรณ์, ๒๕๒๕.

จรรยา ชวนะวัฒน์, พระ. หนังสือเรื่องวิถีทำศพ. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๑๖.

จุลจอมเกล้า, พระบาทสมเด็จพระ. ประเพณีทำบุญวันเกิด. พิมพ์ครั้งที่ ๒ พระนคร : โรงพิมพ์

สามมิตร, ๒๕๐๕.

จัดรัชช ศุภระภาจนัน(บรรณาธิการ). ชีวิตไทยศึกษาได้ ชุดที่ ๘. นครศรีธรรมราช : วิทยาลัย

ครุนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๓.

ชนัญ วงวิภาต. การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมพื้นบ้าน. นครปฐม :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๔.

ชลทิศา สัตยาวัฒนา. "ลี้ละเมืองน่าน". เมืองโบราณฉบับพิเศษ. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์

พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐.

ชาคริต อเนกธาวัน. ความรู้เรื่องเมืองเลข. เลข : วิทยาลัยครูเลข, ๒๕๒๖.

บทสวดขวัญจังหวัดเลข. เลข : วิทยาลัยครูเลข, ๒๕๒๘.

ชุ่ม ๗ บางช้าง. วัฒนธรรมของจังหวัดเชียงใหม่. พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงและ

ฌาปนกิจศพ พระและนางพิบูลย์บริหาร, ๒๕๐๗.

ชานาญ รอดเหตุภัย. การศึกษาประเพณีทำขวัญและมงคลพจน์ในพิธีแต่งงาน. นครปฐม :

วิทยาลัยครูนครปฐม, ๒๕๒๕.

โชติ ถิลยามมิตร. "พิธีกรรมเกี่ยวกับการปลูกบ้านสร้างเรือน" ดึกษะไทย เล่ม ๑. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

ตำรวจราชานาถ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. อิทธิกรรมเนียมต่าง ๆ เล่ม ๑.

นครหลวง : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๕.

น. ๗. ปากน้ำ(นามแฝง). ประเพณีไทยต่าง ๆ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ม.ป.ป.

นคร พันธุ์รงค์. วัฒนธรรมพื้นบ้านเมืองทุ่งยั้ง. พิษณุโลก : ศูนย์สัทธิศึกษา มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทร์วิโรฒพิษณุโลก, ๒๕๒๒.

นริศรวนุวัดดำรงค์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา. บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ ประทานพระฮาดอนมาน

ราชชน. เล่ม ๓, ๔. พระนคร : สยามคสังคศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๐๖.

ประกอบ โชประการ. วิวัฒนาการทางชนบธรรมเนียมประเพณี สมัยกรุงศรีอยุธยา-รัตนโกสินทร์.

พระนคร : โอเคชั่นส์ไตร์, ๒๕๑๓.

...... วิวัฒนาการทางชนบประเพณีไทย. พระนคร : โอเคชั่นส์ไตร์, ๒๕๑๓.

ประพนธ์ เรืองณรงค์(บรรณาธิการ). เรื่องเล่าจากชาวใต้ ชุดที่ ๒. บัดคานี : ศูนย์การศึกษา

เกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตบุดคานี, ๒๕๓๑.

...... สมบัติไทยมสลิมภาคใต้. บัดคานี : ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับ

ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตบุดคานี, ๒๕๒๔. (อัดสำเนา)

ประพัฒน์ ตรีรงค์. การฟื้นฟูวัฒนธรรมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเอก

ลักษณะของชาติ สำนักเลขาธิการนาชกรัฐมนตรี, ๒๕๒๖.

ประเทือง เกรียงค์. ชาวน้ำ(ชาวทะเล)ในเมืองไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๑๙

ปีย์ มาลากุล, ม.ล. ระเบียบการศพ. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายอาหาร สิงชะวิลนะ

ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส, ๒๕๒๙.

ปราณี ชวิญแก้ว. "ประเพณีทำขวัญเด็กของชาวปักษ์ใต้". ชีวิตไทยปักษ์ใต้. ชุดที่ ๘.

นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๓.

ปริญญาณ ภิกษุ. ประเพณีโบราณไทยอีสาน. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, ๒๕๒๕.

ปรีชา นุ่มสุข(บรรณาธิการ). ประเพณีพื้นบ้าน ตำบลนาสาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.

นครศรีธรรมราช : ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ และศูนย์ประสานงานบริการสังคม วิทยาลัย

ครุณนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๗.

แปลก สนธิรักษ์. ลัทธิ ประเพณี และพิธีกรรม. พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณาการ, ๒๕๑๕.

พิทสา สายหู. ชาวเขาในภาคเหนือของไทย กรุงเทพฯ : องค์การสนธิสัญญาร่วมมือกันเอเซีย

ตะวันออกเฉียงใต้, ๒๕๑๖.

พิบูลย์ ชวรมประยูคิ. พิธีศพ. พระนคร : โรงพิมพ์เมืองเชียง, ๒๕๐๔.

พิศิษฐ์ ปัญจนทรสิงห์. ตำราพิธีมงคลไทย. พระนคร : สำนักพิมพ์อุดมศึกษา, ๒๕๐๒.

พูนพิสมัย ดิสกุล. ม.จ. ประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๗.

พระเทพคุณาภรณ์. พิธีชีวิต. ธนบุรี : โรงพิมพ์วังวัฒนา, ๒๕๐๓.

พระมหาปรีชา ปริญญาโน. ประเพณีโบราณไทยอีสาน. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิวิตรม, ๒๕๒๕.

พระมหาไพศาล เทมวิสาโร และสมศักดิ์ จันทรโพธิ์ศรี. ประมวลประเพณีมงคลไทยอีสาน.

พระนคร : สำนักพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๕.

พระราชวรมณี. พิธีชีวิตและปกิณกรรม. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นายเจริญ

อ่ำเสงี่ยม. ๓ ฉาปนสถาน วัดบางปะกอก ธนบุรี, ๒๕๐๓.

พระอธิชาญัตร์ เขมจารี. หนังสือประเพณีโบราณอีสานบางเรื่อง. มหาสารคาม : วิทยาลัย

ครุมหาสารคาม, ๒๕๒๕.

ไพฑูรย์ มีกุล. ศิลปวัฒนธรรมไทย. กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๒๐.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. ขนบธรรมเนียมประเพณี คติชาวบ้านอันดัม ๑๒. สงขลา : มงคลการพิมพ์,

ม.ป.ป.

มณี พยอมพงค์. ความเชื่อและประเพณีของล้านนาไทย. เชียงใหม่ : ทิพย์เนตรการพิมพ์,

๒๕๒๖.

ความรู้เกี่ยวกับล้านนาไทย เรื่องประเพณีนักขัตฤกษ์ของล้านนาไทย และนิทานจาก

คร่าวอุทธานนท์. กรุงเทพฯ : วัชรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๔.

ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย เล่ม ๒. เชียงใหม่ : โครงการศูนย์ส่งเสริม

ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔.

วัฒนธรรมล้านนาไทย. กรุงเทพฯ : ไทวัลเนชั่น, ๒๕๒๔.

มนัส สุขสาย. การบาศรีสุทธรวิฤ. อุบลราชธานี : ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียง

เหนือ, ๒๕๒๖.

เมฆทัตต (นามแฝง). ประเพณีโบราณไทยและพิธี ๑๒ เดือน พิธีมงคลต่าง ๆ. พระนคร :

เอกศิลป์การพิมพ์, ๒๕๑๕.

รังสฤษดิ์ สรรพอาษา. "วิถีชีวิตของคนเมืองเลย. ความรู้เรื่องเมืองเลย. เลข : วิทยาลัย
ครูเลย, ๒๕๒๖.

วิเชียร เศรษฐโร. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์แอส, ๒๕๒๓.

ลำดวน สุขพันธ์. ประเพณีการบวช. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร,
๒๕๒๐.

วิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา. คดียาวบ้านอำเภอสงฆ์พระ และอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา.
สงขลา, ม.ป.ป.

วิเชียร รักษการ. วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,
๒๕๒๔.

ศรี ฐิตพล. พิธีการบวชขนาดพร้อมทั้งสวดมนต์เจ็ดตำนานและทำขวัญนาค. พระนคร : โรงพิมพ์
บรรณาคาร, ๒๕๑๘.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครนายก. แบบสำรวจกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น จังหวัดนครนายก. นครนายก :
ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครนายก, ม.ป.ป. (อัดสำเนา)

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง. สำรวจกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นจังหวัดระยอง. ระยอง :
ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดระยอง โรงเรือนระยองวิทยาคม, ม.ป.ป. (อัดสำเนา)

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล. วัฒนธรรมสาร. สตูล : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล โรงเรือน
สตูลวิทยา, ๒๕๒๕. (อัดสำเนา)

ส. พลาชน้อย(นามแฝง). ประเพณีทำบุญวัดเกิด. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บำรุงบัณฑิต, ๒๕๒๔.
เกร็ดโบราณคดีประเพณีไทย. พระนคร : แพร่พิทยา, ๒๕๒๒.
แลไปข้างหลัง. ม.ป.ท. ม.ป.ป.

สิงชะ วรรณสิทธิ์. ลานนาไทยคดี. กรุงเทพฯ : เจริญการพิมพ์, ๒๕๒๑.

สงวน โชติสุภรัตน์. ประเพณีไทยภาคเหนือ. พระนคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๒.

สนม ครุฑเมือง. วัฒนธรรมไทย. พิษณุโลก : ศูนย์ศึกษาและวิจัยวัฒนธรรมพื้นบ้าน หัวเมือง
ฝ่ายเหนือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๒๔.

สนั่น เมืองวงษ์. พื้นฐานอารยธรรมไทย. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๒๔. (อัดสำเนา)

สนธิ สัมครการ (บรรณาธิการ). สังคมและวัฒนธรรมของภาคเหนือประเทศไทย. กรุงเทพฯ :
สมาคมสังคมศาสตร์ฯ, ๒๕๒๑.

สมชัย ใจดี และ ยรรยง ศรีวิวิธาภรณ์. ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนา
พานิช, ๒๕๒๕.

สมทรง บุญฤทธิ. เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับวิถีปฏิบัติพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย.
กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๕.

สมพงษ์ เกียรติกรเพชร. ประเพณีไทยโบราณ. พระนคร : แพร่พิทยา, ๒๕๑๕.
ประเพณีไทยและเรื่องน่ารู้. พระนคร : แพร่พิทยา, ๒๕๑๘.

สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ ๑. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ สงขลา, ๒๕๒๔.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ของดีโคราช. นครราชสีมา : สหสัมพันธ์วัฒนา,
๒๕๒๘.

พื้ที่แต่งงานแนวประหยัด. ม.ป.ท., ๒๕๒๗.

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ. ชาวเขาเผ่าเย้า. ม.ป.ท.,
๒๕๒๔.

ชาวเขาเผ่าอาก้อ. ม.ป.ท.,
๒๕๑๘.

ชาวเขาเผ่ามูเซอ. ม.ป.ท.,
๒๕๑๘.

สำนักงานศึกษาธิการเขต ๓ สงขลา. สำรวจประเพณีท้องถิ่นภาคใต้ ๕ จังหวัดในเขตการศึกษา
๓ สงขลา. สงขลา, ๒๕๒๕. (จัดสำเนา)

สุพิศรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.

สุวิทย์ จิระมณี. "เชื่อน้อสาน". วัฒนธรรมและประเพณีศิลปาวรรณคดีอีสาน. มหาสารคาม :
วิทยาลัยครูมหาสารคาม, ๒๕๒๑.

สุวิทย์ ทองศรีเกิด. พิธีกรรมต่าง ๆ ในนครศรีธรรมราชที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์.

นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช, ๒๕๒๓.

เสรีชัย พันธรังษี. ประเพณีทำบุญ. พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย,

๒๕๐๘.

เสรีชัยโกเศศ. วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๖.

กำเนิดคนและชีวิตชาววัด. พระนคร : สุวีชันน์, ๒๕๔๘.

ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๑๕.

เรื่องวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๕.

วัฒนธรรมเบื้องต้น พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ,

๒๕๑๓.

ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย. พระนคร : คลังวิทยา,

๒๕๑๕.

วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๖.

การศึกษาศิลปและประเพณี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๘.

ประเพณีปลูกเรือน แต่งงาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๒.

ประเพณีเรื่องแต่งงานบ้านสาวของไทย. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม,

๒๕๑๑.

ประเพณีเก่าของไทย ๕ ประเพณีเนื่องในการตาย. พิมพ์เป็นที่ระลึกงาน

พระราชทานเพลิงศพ นายช่วง สวัสดิ์บุรี(ชนสวัสดิ์บุรีรัมย์) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม,

๒๕๔๑

การเกิด. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำพาง, ๒๕๓๒.

ประเพณีเบ็ดเตล็ดของเสรีชัยโกเศศ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมนา-
ศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๘.

ปลูกเรือน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำพาง, ๒๕๓๒.

การตาย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำพาง, ๒๕๓๑.

เสฐียรโกเศศ. ประเพณีเนื่องในเทศกาล. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมาศศรแห่งประเทศไทย,

๒๕๑๖.

แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, น.ร.ว. ประเพณีการเก็บรักษาพระบรมอัฐิ และพระอัฐิในสมัยรัตนโกสินทร์.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, ๒๕๒๙.

แสวง แก้วฉีก. พิธีจัดงานศพและการทำบุญบ้าน. พระนคร : โรงพิมพ์แพร่การช่าง, ๒๕๑๖.

..... พิธีแต่งงานและการครองเรือน. พระนคร : โรงพิมพ์แพร่การช่าง, ๒๕๑๕.

..... พิธีบรรพชาอุปสมบท. พระนคร : โรงพิมพ์แพร่การช่าง, ๒๕๑๗.

ทนานเต็จา(รวบรวม). ตำราพิธีโบราณพื้นเมือง. เชียงใหม่ : สว่างการพิมพ์, ๒๕๑๗.

อบ ไชยสวัสดิ์ และบุญนาค พืชคณเดชะ. ลัทธิธรรมนิยมประเพณีไทย. พระนคร : ป.พิศนาคะ-

การพิมพ์, ๒๕๑๗.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

อานนท์ อากาศิกรม. สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์,

๒๕๒๕.

..... มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย. พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ,

๒๕๑๘.

อำพัน ไชยวราศิลป์. เล่าเรื่องเมืองเหนือ : ว่าด้วยประเพณีท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์-

ครุสภา, ๒๕๒๐.

อธิราชศาสตญาณ(วาสุเดวานมหาเถระ), สมเด็จพระ. บันทึกของศุภาสินี. กรุงเทพฯ :

ป. สัมพันธ์พาณิชย์, ๒๕๓๒.

อนุกฤษ์ เจริญศุภกุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์. เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน.

กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, ๒๕๓๑.

อรุณ เวชสุวรรณ. เอกลักษณ์ไทย. กรุงเทพฯ : เจริญรัฐการพิมพ์, ๒๕๒๖.

อุดม หนูทอง. วรรณกรรมศักดิ์และแหล่งค้าขวัญของภาคใต้. สงขลา : โรงพิมพ์สงขลาพาณิชย์,

๒๕๒๘.

อุรดิษฐ์ วิริยะบุรณะ. ประเพณีไทยฉบับพระมหาราชครู. พระนคร : โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา,
๒๕๑๒.

สารนิพนธ์ ภาคนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัย

✓ กรรณิกา โชติกุล. การเลือกครุครอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๖.

กรแก้ว ลิขิตประคอง. การปลุกสร้างบ้านเรือนไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๑.

กัญญา ศรีวิฑูณกุล และ นางนุช ทฤษฎี. ประเพณีการแต่งงานของชาวผู้ไท. ภาคนิพนธ์วิชา
บรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๑๖.

ขุนทอง ศรีประจง. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต บ้านหนองลุมพุก ต.หนองเรือ อ.โนนสัง จ.อุดรธานี.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๑๔.

คณาจารย์และนิสิตที่เรียนวิชา ๓๑๓-๓๒๓ สังคมชนบทไทย. โครงการการศึกษาสภาพปัญหา
สังคมไทย : กรณีศึกษาตำบลอ่างศิลา อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี.

โครงการการศึกษาทั่วไป ฝ่ายวิชาการ จุดนำลงกรณีมหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

✓ จีราพร เจริญสุข. พิธีศพของลาวโซ่ง หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านคอน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๖.

จีราภา นะมาตร์. ประเพณีพระศพเจ้านายสมัยรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
บัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓.

จีรวรรณ ชัยจันต์. ประเพณีเกี่ยวกับการตาย. ภาคนิพนธ์วิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๑๘.

เจริญรักษ์ หอมหวาน. เงินเชื่อนดี. ภาคนิพนธ์วิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๑๘.

จรูญ บุญโนนแต่. ประเพณีโบราณของไทย. ภาคนิพนธ์วิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๑๔.

ฉัตรแก้ว ลิมาธิ์. ประเพณีการทำศพของชาวไทยอิสลาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๕.

ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ. สังคมไทย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ม.ป.ป..

ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ และคณะ. ประเพณีที่ชาวสงเสริมการผสมผสานทางสังคมระหว่างชาวไทยพบกับชาวไทยมุสลิม. ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๒๘.

เฉลิมพร ศิริวิชัยพงษ์. ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาในอำเภอทุ่งเสลี่ยมในทัศนะของอาสาสมัคร. สารนิพนธ์คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๓.

ชาญชัย จิรวรรณกิจ. การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยของชาวลัวะในภาคเหนือของประเทศไทย. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔.

คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน : ศึกษากรณีหมู่บ้านนาป่าหนาด. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๔.

ทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนากุล. การศึกษาเปรียบเทียบคำอุ้บ่าวู้สาวดามนาและพญาเกี้ยวอีสาน. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๖.

นาลจันทร์ องค์สถาพร. บาสร์สู่วัย. ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๓.

✓ นันทวัฒน์ ปัญญาเจริญวัฒน์. การศึกษาประเพณีและความเชื่อของชาวภูไทชะเงย. สารนิพนธ์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๗.

✓ นิตยา จินโทภาสกร. สืบชาติ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖.

นิตี กติภัสส และคณะ. การอนุรักษ์และฟื้นฟูเทศกาลและงานประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

บึงอร ศรีสุวรรณ. พืชร้ายศรีสุทวิญ. ภาคนิพนธ์วิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๒.

บุญเรือง แก้วใส. บายศรีสุทวิญ. ภาคนิพนธ์วิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม, ๒๕๒๕.

ปรางทิพย์ แฉ่มเพกา. ประเพณีการแต่งงานของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๘.

ปรีชา ประเสริฐธรรม. การสำรวจความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติของประชาชนชนบทที่มีต่อ
การพัฒนาอนามัย(บ้านทุ่งฝน บ้านก่อสำราญ บ้านนาคเหนือ ตำบลทุ่งฝน อำเภอ
หนองหาน จังหวัดอุดรธานี). สารนิพนธ์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๑๖.

พงศธร เกษสำลี. การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่-พะเยา.
ภาควิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๔.

พรทิพย์ ไชยรัตน์. การศึกษาวัฒนธรรมที่สะท้อนจากภาษาเกี่ยวกับการตาย. ปริญญาศิลปศาสตร-
บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.

พหลยุทธ รมภัส. การศึกษาความเชื่อถือของชาวพวนกับการพัฒนาชุมชนที่หมู่บ้านเชียงรา
ด. เชียงรา อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
๒๕๑๕.

เพ็ญนัช ประจวบจันทน์ ล้อมเดือน สดมณี. ค่านิยมของชาวชนบทไทย : ค่านิยมทางวัตถุกับค่านิยม
ทางระเบียบประเพณี. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐.

ไพโรจน์ เพ็ชรสังหาร. คติการปลุกเรื้อนผู้ไทย อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์. ปริญญาเอนซ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๑.

มณี พยอมยงค์. วิถีชีวิตและค่านิยมของชาวลานนาไทย. สถาบันวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๕-๒๕๒๖.

เรวัต บึงเกิดผล. พิธีบรรพชาอุปสมบท. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๘.

- วริษา ศิวะศรียานนท์ และท้าววัฒน ปุณฺทริกาวัฒน. บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของคนไทยใน
ทรรศนะของชาวตะวันตกสมัยอยุธยา- พ.ศ. ๒๔๗๕. (เอกสารวิจัยหมายเลข ๕
 สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓.
- วัฒนชัย ชลไมตรี. สภาพและปัญหาทั่วไปของอำเภอมุกดาหาร. ประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสา
 สมัคร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.
- วาสนา อรุณกิจ. พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยา
 มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- วิไลวรรณ ขนิษฐานนท์. จิตนาการพิธีทำขวัญของคนไทย. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.
- วุฒิพล รัตตะมาน. ชุมชนตากใบ. สารนิพนธ์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘.
- _____ ชุมชนตากใบ. สารนิพนธ์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
 ๒๕๑๕.
- สนั่น เมืองวงศ์. พื้นฐานอารยธรรมไทย. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา,
 ๒๕๒๙. (อัดสำเนา)
- สมศรี เล็กมณี. บ้านไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร์บัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัย
 ศิลปากร, ๒๕๑๑.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม
ในชุมชนบ้านเฮอ บ้านไทยคำ และบ้านไทยลาว : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี.
 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๐.
- สมหญิง จันทรวិเศษ. ประเพณีกินดองภาคอีสาน. ภาคนิพนธ์วิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๓.
- สมเกียรติ ศรีโนนยงค์. ประเพณีขึ้นเขื่อนใหม่. ภาคนิพนธ์วิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๖.

สุภัทญา ภักตราชัย และคณะ. องค์ประกอบในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน บ้านเบ็ด ตำบลบ้านเบ็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๘.

✓ สุนันทา วุฒิมานานนท์. วิวัฒนาการในประเพณีแต่งงานของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๕.

✓ สุริยชัย บุญอุพงษ์. พิธีทำศพของชาวนาชนบทภาคกลางในสมัยก่อน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๓.

สุริยชัย หวันแก้ว. สังคมวัฒนธรรมในชนบทไทย. ๒๕๑๓-๒๕๑๓. โครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาชนบท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

สุวารี รอดออยู่. พิธีบายศรีสู่ขวัญ(อีสาน). ภาคนิพนธ์วิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๑๓.

สุวิทย์ ชีรสาคัด และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสานกรณีบ้านโนนตะแบก. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๔.

บทความ

"การบวชพระ". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๕ (เม.ย. ๒๕๓๐) : ๑๐-๑๓.

"การปฏิบัติพิธีต่าง ๆ". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๑ (ม.ค. ๒๕๒๘) : ๕๓-๖๐.

เกษม บุญศรี. "ประเพณีทำศพ" วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (พ.ย. ๒๕๐๘) : ๓๘-๕๑.

_____ "ประเพณีการบวชภาค". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ (ก.ค. ๒๕๐๘) : ๑๖-๑๓.

_____ "ประเพณีการบวชภาค". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖ (ส.ค. ๒๕๐๘) : ๓๖-๕๓.

เกษม บุญศรี. "ประเพณีการบวชนาค". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๗

(ก.ธ. ๒๕๐๔) : ๒๔-๓๗.

โกศล ศรีมณี. "ล้างคอง". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (มี.ค.๒๕๐๖) :

๖๔-๗๓.

ขุนอาเทศคดี. "ประเพณีการจัดทำศพที่ถูกต้องของชาวปักข์ใต้". วิชา. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑

(มี.ธ.-ก.ธ. ๒๕๑๔) : ๑๑๑-๑๒๓.

_____ . "ประเพณีการทำศพของชาวปักข์ใต้". วิชา. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓-๓ (มี.ค.-มี.ธ.

๒๕๑๓) : ๘๕-๑๐๐.

ค. ต้นสิงห์. พิธีสู่ขวัญ. วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๖ (ก.พ. ๒๕๐๔) :

๕๖-๕๘.

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. "คำสู่ขวัญ". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๗ (ก.ค.๒๕๑๘) :

๕๕-๕๕.

จารุวรรณ ชรรณวัตร และกุสุมา ไชยวินิตย์. "ประเพณีของชาวกูไทดำแห่งหมู่บ้านนาป่าหนาด

ตำบลเขาแก้ว อำเภอยะรัง จันทบุรี". เมืองโบราณ. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑

(ค.ค.-พ.ธ. ๒๕๑๒) : ๕๑-๕๕.

จิตรีณี ทับเที่ยง. "งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ". วารสารวัฒนธรรมไทย.

ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๕ (เม.ธ. ๒๕๒๒) : ๕-๑๘.

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. "คติการปลูกเรือนเครื่องผูก". วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ.

เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ ศิลปกรรม

และภาษา. โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

สุรัตน์ รัชมงคล. "ประเพณีสืบชาติตา". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑๖

(ธ.ค. ๒๕๑๗) : ๕๐-๕๕.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. "ประเพณีไทย". วารสาร

วัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๓ (มี.ค. ๒๕๑๕) : ๕-๑๑.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. "วินิจฉัยประเพณีแต่งงานอย่างโบราณ". นิตยสารการประชาสังเคราะห์. เล่มที่ ๑ ปีที่ ๖ (ม.ช.๒๕๑๗) : ๕๑-๕๕.

เดชา อินททอง. "ประเพณีชาวคอส". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ฉบับที่ ๘ (ม.ช.๒๕๑๑) : ๓๑-๓๗.

เต็ม จันทนัง. "กิจกรรมสำคัญในงานศพของชาวพุทธ". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒ (ก.พ. ๒๕๒๖) : ๒๐-๒๕.

เต็มสิริ บุษยสิงห์. "ประเพณีของไทย". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๑ (ก.ช. ๒๕๒๗) : ๕๑-๕๗.

ทองสีบ ศุภะนารัต. "ประเพณีบางอย่าง". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (พ.ช. ๒๕๑๑) : ๑๕-๑๙.

"ทักษิณา" (นามแฝง). "ไปคู่เด็กโกนจุกที่โบสถ์นราทมณ". ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (พ.ช. ๒๕๒๖) : ๕-๗.

ทัศนีย์ เรืองธรรม. "ประเพณีและการละเล่นพื้นเมืองของชาวพินนโลก". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ (มี.ค. ๒๕๒๒) : ๒๕-๓๕.

ธนา สารภี. "ประเพณีท้าวบุญเกิด". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๑๒ (ธ.ค. ๒๕๒๕) : ๕๓-๕๕.

นักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร. "ประเพณีการสร้างบ้านเรือน". อาษา. ฉบับที่ ๓, ๒๕๐๒.

ปฐม พัวพันสกุล. "เรือนพักอาศัยคนใดในเขตจังหวัดมอฮ็องสอน". เมืองโบราณ. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (ต.ค.-พ.ช. ๒๕๑๑) : ๓๒-๓๔.

ประคอง นิมนานเหมินท์. "คำเรียกขวัญเมืองเหนือ". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ (มิ.ช.๒๕๒๐) : ๓๑-๓๖.

ประพัฒน์ ศรีรงค์. "ประเพณีสร้างบ้านไต่บ้านไทย". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๗ (ก.ค.๒๕๒๔) : ๑๔-๒๐.

ประพัฒน์ ตริณรงค์. "ปลงศพ". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑๐ (ต.ค.-๒๕๒๔) : ๒๕-๒๘.

ปราณี วงษ์เทศ. "การพัฒนาและเชอิมฐานะทางสังคมของชาวกูไท". จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๘ (ก.ค.-๒๕๑๑) : ๑๘-๑๙.

ปราณี ขวัญแก้ว. "ประเพณีทำขวัญเด็ก". วิชชา. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มิ.ย.-ก.ย. ๒๕๑๔) : ๖๗-๗๗.

ปราณี ขวัญแก้ว. "ประเพณีการทำขวัญเด็กของชาวกูไท". วิชชา. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒-๓ (มี.ค.-มิ.ย. ๒๕๒๓) : ๗๕-๘๕.

ปรีชา นุ่นสุต. "ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของชาวกูไท". วิชชา. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒-๓ (มี.ค.-มิ.ย. ๒๕๒๓) : ๕๑-๗๕.

_____ "ประเพณีการบวชเรียนของชาวกูไท". วิชชา. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (ต.ค. ๒๕๒๗) : ๕๖-๖๖.

แปลก พันธุ์รังษี. พิธีแต่งงาน. วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๖ (ส.ค. ๒๕๐๕) : ๒๐-๒๘.

พ. สนิทเสน (นามแฝง). "ชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของไททรงดำ(ลาวโซ่ง)". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๖ (ส.ค. ๒๕๑๑) : ๓๘-๔๒ และปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ (พ.ย. ๒๕๑๑) : ๕๐-๕๕.

_____ "ประเพณีของไททรงดำ(ลาวโซ่ง)". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ (พ.ย. ๒๕๑๑) : ๕๖-๕๕.

พิเนตร น้อยนุกช. "วัฒนธรรมคนฮอนเส้าไห้". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๕ (พ.ค. ๒๕๒๔) : ๖๗-๗๖.

พระอริยานุวัตร เขมจารีเดชะ. "คติความเชื่อของชาวลีซอ". วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ ศิลปกรรมและภาษา. โครงการไทยศึกษา มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ, ๒๕๒๘.

พิภภา รัตตะประจิต และคณะ. "ศาสนาชาวกูไทในอยุธยา". วารสารสังคมศาสตร์. ๒๕ (ก.ค. ๒๕๒๘) : ๒๑๗-๒๒๖.

พิเนตร น้อยพุกษา. "วัฒนธรรมคนชนวนเส้าไห้". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่

(ก.ช. ๒๕๒๔) : ๒๕-๒๘.

ม. ศรีบุษรา(นามแฝง). "ป่าช้าและป่าเรา". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑๐

(ตุลาคม ๒๕๓๐) : ๕๓-๕๔.

มณี พยอมยงค์. "ความเชื่อของคนไทย". วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. เอกสารประกอบการ

การสัมมนาเรื่อง วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ ศิลปกรรมและภาษา. โครงการ
ไทยศึกษา จุดีาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

เริง อรรถวิบูลย์. "ธรรมเนียมการอุปสมบทขนาดหลวง". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๑๐

ฉบับที่ ๕ (ก.ค. ๒๕๑๓) : ๕๕-๕๐.

_____ . "ธรรมเนียมพระสงฆ์สาคหน้าไฟ". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๑๕

ฉบับที่ ๖ (มี.ช. ๒๕๑๔) : ๑๗-๒๒.

วรรณพันธ์(นามแฝง). "ประเพณีแต่งงานภาคไทย". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑๒

(ก.พ. ๒๕๑๖) : ๕๑-๕๓.

วรรณพันธ์(นามแฝง). "ขนบประเพณี ความเชื่อ และพิธีแต่งงาน". วารสารวัฒนธรรมไทย.

ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (ม.ค. ๒๕๑๔) : ๑๑-๑๔.

วิเศษ พินคันเงิน. "บ้านไทยเรือนไทย". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒

(ส.ค. ๒๕๑๕) : ๕๒-๕๖.

_____ . "บ้านไทยเรือนไทย. วารสารวัฒนธรรมไทย" ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มี.ค.๒๕๐๖) :

๕๕-๕๑.

_____ . "ปริทัศน์วัฒนธรรมไทย". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒

(เม.ช. ๒๕๑๕) : ๕๔ -๕๓.

วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "ประเพณีการปลูกบ้านของล้านนา". เมืองโบราณ. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒

(ม.ค.-มี.ค. ๒๕๒๐) : ๑๗-๒๔.

"ศรีอักษรา"(นามแฝง). "ประเพณีไทย". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒

(ก.พ. ๒๕๒๔) : ๖๔-๗๐.

สงวน โชติสุขรัตน์. "วัฒนธรรมคนเมือง". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒

(เมษายน ๒๕๑๑) : ๓๖-๓๘.

_____ . บันทึกจากเมืองเหนือ : วิชาครุกรรมของไทยสวน. วารสารวัฒนธรรม

ไทย. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๑๙) : ๗๔-๓๑.

_____ . ประเพณีของไทยเงี้ยว. วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑๒

(ก.พ. ๒๕๑๒) : ๔๕-๔๘.

_____ . "บันทึกจากเมืองเหนือ ประเพณีการเกิด". วารสารวัฒนธรรมไทย.

ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑๐ (ธ.ค. ๒๕๑๑) : ๖๐-๖๒.

_____ . "บันทึกจากเมืองเหนือ พิธีสืบชาติตา". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๕

ฉบับที่ ๑๑ (ม.ค. ๒๕๐๙) : ๔๘-๕๑.

_____ . ประเพณีเกี่ยวกับการตายของชาวเหนือ "เลื่อนเฮิน". วารสารวัฒนธรรมไทย.

ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑๑ (ม.ค. ๒๕๑๖) : ๕๕-๕๘.

_____ . บันทึกจากเมืองเหนือ "เลื่อนเฮิน" ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๗ (ก.ย. ๒๕๐๙) :

๒๕-๒๗.

_____ . "ประเพณีของไทยเงี้ยว". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑๒

(ก.พ. ๒๕๑๒) : ๔๕-๔๘.

_____ . บันทึกจากเมืองเหนือ : การปลูกเรือน. วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒

ฉบับที่ ๕ (ก.ย. ๒๕๐๕) : ๒๔-๓๒.

_____ . บันทึกจากเมืองเหนือ : ประเพณีเสียผี. วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๓

ฉบับที่ ๖ (ส.ค. ๒๕๐๖) : ๕๗-๕๐.

สมชาย นิลอาชี. "เรือนอีสานและประเพณีการอยู่อาศัย". ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ _____ ฉบับที่ ๒

(ธ.ค. ๒๕๓๐) : ๕๒ - ๕๖

สมภาร นิ่งช่วย. "ชาวเขาเผ่าม้ง". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๓๑) :

๓๗-๕๕.

สมยศ สิงห์คำ. "ปอยสงล่อง". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ _____ (ส.ค. ๒๕๓๔) :

๕๗-๖๕.

สมัยศ. สิงห์คำ และคณะ. "พิธีแต่งงานแนวประหยัด". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๗

(ก.ค. ๒๕๒๖) : ๕๖-๖๑.

สว่าง เลิศฤทธิ. "พาไปดูบ้านเรือนคนไทยมุสลิม". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑๐

(ค.ค. ๒๕๒๙) : ๕๕-๕๘.

สาร สาระทัศนาวนธ์. "ประเพณีบางอย่างของจังหวัดเลย". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๐

ฉบับที่ ๑(๑ พ.ย. ๒๕๒๕) : ๑๙-๒๕.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. "การจัดงานประเพณีแนวประหยัด : การบวช".

วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ (ม.ค. ๒๕๒๗) : ๑๗-๓๐.

"การบวชแนวประหยัด". วารสารวัฒนธรรมไทย.

ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๗ (ก.ค. ๒๕๒๙) : ๙-๑๙.

"อุปสมบทภาคหลวง". วารสารวัฒนธรรมไทย.

ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๘ (ส.ค. ๒๕๒๙) : ๑๖-๑๙.

สมิตร ปิติพัฒน์. "ศาสนาและความเชื่อของไทย". วารสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และ

มนุษยศาสตร์. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๕ (ก.ค. ๒๕๑๔) : ๓๗-๕๐.

เสงี่ยม คุณพาวาส. "ประเพณีการแต่งงานและการปลุกเร้า". วารสารวัฒนธรรมไทย.

ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๕ (ก.ค. ๒๕๑๕) : ๖-๑๓.

"การท่อนาด". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๕ (ก.ค. ๒๕๑๕) :

๘-๑๒.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. "พิธีสืบชะตา". เมืองโบราณ. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (ค.ค.-พ.ย. ๒๕๒๐) :

๘๙-๙๖.

แต่ระยะใฝ่มาเราคงเหลือแต่กับการชำระล้างด้วยไฟ. เมืองโบราณ.

ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (พ.ค.-มิ.ค. ๒๕๒๓) : ๑๓๓-๑๓๕.

"ปลุกสร้างทองของคนโตที่มีชื่อเสียง". สารคดี. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๕

(พ.ค. ๒๕๒๔) : ๕๐-๕๕.

ส. พลายน้อย (นามแฝง). "เล่าเรื่องรามัญ". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๕

(ก.ค. ๒๕๑๓) : ๕๑-๕๕.

"โสมรศีมี" (นามแฝง). "กิริยาคงได้อินมา พิธีโกนจุกเด็กหญิงของชาวปักซีใต้". วารสาร
วัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๒ (ก.พ. ๒๕๐๔) : ๑๔-๒๐.

"อดิรกร" (นามแฝง). การแต่งงานของชาวใต้. วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑
(มี.ค. ๒๕๐๔) : ๕๕-๕๗.

_____ การแต่งงานของชาวใต้. วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒
(เม.ย. ๒๕๐๔) : ๖๕-๗๐.

อนุมานราชชน, พระยา. "วิจารณ์เรื่องพิธีผูกขวัญทำขวัญ". วารสารศิลปกรรม. ปีที่ ๖
เล่มที่ ๑๒ (ก.พ.ค. ๒๕๔๖) : ๗๐-๗๘.

"อุระดิเนทร์" (นามแฝง). "พิธีตัดจุก". วารสารวัฒนธรรมไทย. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑
(มี.ค. ๒๕๐๖) : ๓๖-๔๑.

อุบล บัวศรี. "ประเพณีลงท้าว". เมืองโบราณ. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (เม.ย.-ก.ค. ๒๕๖๖) :
๑๐๕-๑๐๗.

เอนก นาวิกมูล. "จุก แกละ โกะ เป็ย". เมืองโบราณ. (ก.พ.-มี.ค. ๒๕๖๖) : ๒๕-๓๕.

เอื้อม อุบลพันธ์. "อันเกี่ยวกับการบวช". วิชา. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มี.ย.-ก.ย. ๒๕๖๖) :
๒๔-๓๕.

Alfred Louis Kroeber, Anthropology : Race, Language, Culture,
Psychology, Prehistory (New York : Harcourt Brace,
1948)

Edvard B. Tylor, Primitive Culture : Reseaches Into the Development of
Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom. (Gloucester,
Mass : Smith, -1871)

Edward Sapir "Custom" Encyclopaedia of Social Sciences TV. 1981.